

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Західноукраїнський національний університет

Соціально-гуманітарний факультет

Кафедра психології та соціальної роботи

ГЛЕХ Владислав Тарасович

Роль соціальних працівників у задіяні громад до участі у

соціальних проєктах: виклики та перспективи/

The role of social workers in engaging communities in social projects:

challenges and prospects

спеціальність 231—Соціальна робота

освітньо-професійна програма— Соціальна робота

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи СР -41

В.Т. Глех

Науковий керівник:

д.філософії Е.О. Грішин

Кваліфікаційну роботу

допущено до захисту:

«___» _____ 20__р.

Завідувач Кафедри

_____ А. Н. Гірняк

Тернопіль 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАДІЯННЯ ГРОМАД ДО УЧАСТІ У СОЦІАЛЬНИХ ПРОЄКТАХ.....	6
1.1. Поняття «грумада» та її роль у контексті соціальної роботи	6
1.2. Соціальні проєкти як інструмент вирішення соціальних проблем.	15
РОЗДІЛ 2. РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА В ПРОЦЕСІ ЗАДІЯННЯ ГРОМАД ДО УЧАСТІ У СОЦІАЛЬНИХ ПРОЄКТАХ.....	21
2.1. Функції та компетенції соціального працівника у роботі з грумадою	21
2.2. Методи та технології задіяння грумад до участі у соціальних проєктах, що використовуються соціальними працівниками	30
2.3. Особливості задіяння різних типів грумад (сільські, міські, вразливі групи населення, ВПО) до участі у соціальних проєктах.....	41
2.4. Психологічні та соціальні бар'єри участі грумад у соціальних проєктах та шляхи їх подолання.....	49
РОЗДІЛ 3. ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАДІЯННЯ ГРОМАД ДО УЧАСТІ У СОЦІАЛЬНИХ ПРОЄКТАХ В СУЧАСНИХ УМОВАХ УКРАЇНИ	58
3.1. Аналіз сучасного стану задіяння грумад до участі у соціальних проєктах в Україні.....	58
3.2. Виклики, що постають перед соціальними працівниками в процесі задіяння грумад до участі у соціальних проєктах	65
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	74

ВСТУП

Актуальність теми.Залучення громад до вирішення нагальних соціальних проблем є одним із ключових принципів сучасної соціальної роботи. У контексті децентралізації, зміцнення громадянського суспільства та зростання впливу недержавних організацій, громада перестає бути лише пасивним отримувачем соціальної допомоги. Вона трансформується у потужного суб'єкта, здатного самостійно ініціювати та реалізовувати зміни. Соціальні проекти стають важливим інструментом мобілізації ресурсів громади, підвищення її активності та ефективного реагування на актуальні виклики.

Актуальність теми визначається кількома ключовими чинниками. По-перше, процес розвитку громадянського суспільства в Україні вимагає посиленої участі громад у формуванні рішень і реалізації соціальних ініціатив. У процесі створення спроможних і самодостатніх громад зростає потреба у механізмах, які сприяють ефективному використанню потенціалу місцевих мешканців. По-друге, непрості соціально-економічні та безпекові обставини, серед яких наслідки широкомасштабного вторгнення, внутрішнє переміщення населення, руйнування інфраструктури та посилення соціальної напруги, потребують нестандартних підходів для розв'язання проблем. У таких умовах активна участь громади в реалізації соціальних проектів перетворюється з бажаної на життєво необхідну. По-третє, реформа системи соціальних послуг передбачає їхню орієнтацію на конкретні потреби громад та максимальне використання локальних ресурсів. У цьому процесі особливо важливу роль відіграють соціальні працівники, які стають фасилітаторами та модераторами, сприяючи залученню громади до вирішення спільних викликів.

У той час як інтерес до залучення громад постійно зростає, залишаються значні прогалини у розумінні специфіки ролі соціального працівника у мобілізації місцевих ініціатив. Водночас важливими

залишаються виклики, які постають перед фахівцями в сучасних реаліях України, і ці питання потребують подальшого дослідження та вдосконалення підходів.

Метою дипломної роботи є комплексний аналіз ролі соціальних працівників у задіянні громад до участі у соціальних проєктах, визначення ключових викликів та перспектив розвитку цього напрямку в сучасних умовах України.

Завдання дослідження

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- проаналізувати теоретико-методологічні підходи до розуміння понять «громада» та «соціальний проєкт» у контексті соціальної роботи;
- визначити основні функції та компетенції соціального працівника, необхідні для ефективної роботи з громадою;
- дослідити методи та технології задіяння громад до участі у соціальних проєктах, що використовуються соціальними працівниками;
- виявити особливості задіяння до участі у соціальних проєктах різних типів громад (сільські, міські, вразливі групи населення, внутрішньо переміщені особи);
- ідентифікувати психологічні та соціальні бар'єри участі громад у соціальних проєктах та запропонувати шляхи їх подолання;
- проаналізувати сучасний стан задіяння громад до участі у соціальних проєктах в Україні;
- визначити ключові виклики, що постають перед соціальними працівниками у процесі задіяння громад, та окреслити перспективи розвитку цього напрямку.

Об'єктом дослідження є процес задіяння громад до участі у соціальних проєктах.

Предметом дослідження є роль соціальних працівників у цьому процесі, а також пов'язані з цим виклики та перспективи.

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Зокрема, використані: системний підхід – для розгляду громади та соціального проєкту як цілісних систем, а також ролі соціального працівника як елемента цієї системи; аналітичний та синтетичний методи – для розкладання складних явищ на складові та їх узагальнення; порівняльно-правовий метод – при аналізі міжнародних та національних підходів до задіяння громад; описовий метод – для характеристики стану проблеми та ролі соціального працівника; метод узагальнення та систематизації – для формулювання висновків та рекомендацій.

Практичне значення дипломної роботи на тему «Роль соціальних працівників у задіянні громад до участі у соціальних проєктах: виклики та перспективи» полягає у можливості застосування її результатів у реальній професійній діяльності, освітньому процесі та формуванні соціальної політики. Дослідження надає цінні інсайти та рекомендації, які можуть сприяти підвищенню ефективності соціальної роботи з громадою в Україні.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАДІЯННЯ ГРОМАД ДО УЧАСТІ У СОЦІАЛЬНИХ ПРОЄКТАХ

1.1. Поняття «грумада» та її роль у контексті соціальної роботи

Громади формуються під впливом свого минулого: сучасна діяльність у напрямку розвитку завжди ґрунтується на історичних особливостях. Історичні обставини можуть як створювати перешкоди, так і сприяти успішній реалізації громадських ініціатив. Безсумнівно, вони обов'язково впливають на ефективність здійснюваних проєктів. Серед ключових історичних факторів, що визначають згуртованість громади та оптимальне управління її ресурсами, можна виокремити такі: історія формування населення та розселення; досвід конфліктних подій у минулому[22, с. 147].

Історія демографічного складу громади відображає її генеалогічне коріння та формує фундамент соціальної структури. У певних випадках усі члени спільноти можуть походити від спільного предка або однієї родини, що відіграє важливу роль у забезпеченні сучасної соціальної згуртованості. Водночас, у інших ситуаціях можливе розділення сімей або приєднання нових до складу громади. У таких випадках важливо простежити принципи, за якими відбувалася інтеграція нових членів до спільноти. Постійне приєднання нових сімей, родових ліній чи кланів може спричинити виникнення відмінностей між родинами-засновниками і першими поселенцями, з одного боку, та більш пізніми прибульцями або навіть «чужинцями», з іншого.

За окремих обставин ранні родини-засновники можуть виявитися підкореними новоприбулими групами, які перевершують їх за чисельністю або впливовістю. Незалежно від того, який статус ці групи мають щодо одна одної, вони часто демонструють суттєві розбіжності у сприйнятті та вирішенні соціальних проблем. Відповідно, їхні стратегії використання ресурсів нерідко стають проявом прагнення подолати історично усталені

нерівності у доступі до цих ресурсів. Наприклад, новоприбулі можуть намагатися скористатися інструментами громади для отримання доступу до ресурсів, які раніше були для них недоступними. У свою чергу, родини-засновники можуть зосередитися на збереженні свого традиційного домінування через контроль над ресурсами громади. Такі приклади ілюструють, як історично обумовлені мотивації впливають на поведінкові моделі, які можуть визначати особливості реалізації спільних ініціатив чи діяльності[23, с. 144].

Досвід громади у врегулюванні конфліктів і підходи до їх вирішення в історичній перспективі здійснюють значний вплив на рівень соціальної згуртованості та здатність до ефективного спільного управління ресурсами. Навіть коли здається, що давні конфлікти, такі як спори щодо земельних володінь, випадки насильства чи міжсімейні суперечки, успішно залишилися в минулому, вони можуть зберігати глибокий емоційний слід. Це здатне створювати напруженість у відносинах між окремими членами громади або групами, що, у свою чергу, впливає на рівень довіри – ключовий чинник для забезпечення ефективної соціальної взаємодії. Для успішного делегування повноважень та розвитку координації дій у межах спільноти необхідно враховувати ці історичні аспекти.

Нерідко колективний досвід конфліктів, що тривав десятиліттями або навіть століттями, становить серйозну перешкоду на шляху до досягнення консенсусу та ускладнює організацію спільних дій. Важливою змінною в аналізі соціальної динаміки є структура самої громади, яка визначає не лише рівень її міжособистісної згуртованості, але й обсяг інтересів, які різні соціальні групи намагаються відстоювати у процесі управління спільними ресурсами.

До основних чинників, що формують соціальну поведінку громади, можна віднести кілька ключових аспектів:

- етнічна та мовна приналежність, яка впливає на ступінь культурної інтеграції та взаєморозуміння;

- специфіка сімейної структури, що важлива у контексті розподілу ролей і зобов'язань у громадському житті;
- наявність соціальних розмежувань, зокрема кастових чи статусних відносин;
- гендерна рівновага та моделі взаємодії чоловіків і жінок, які визначають характер участі в управлінській діяльності та прийнятті колективних рішень.

Таким чином, суспільно-історичний досвід громади, її соціальна структура та культурні особливості виступають значущими детермінантами формування об'єднаної та взаємодіючої спільноти. Вони також окреслюють потенційні напрямки для вдосконалення практик врегулювання конфліктів та підвищення взаємної довіри [24, с. 151].

Отже, поняття громади є ключовим у соціальній роботі, хоча його трактування може змінюватись залежно від наукової традиції чи конкретного контексту. У загальному розумінні громада означає групу людей, об'єднаних спільними інтересами, територією, культурою, соціальними зв'язками або спільною ідентичністю. Вони активно взаємодіють між собою та відчують приналежність до єдиного цілого [15, с. 23].

У сфері соціальної роботи поняття громади має кілька основоположних аспектів, які зумовлюють її багатогранність. Розрізняють наступні типи громади:

- територіальна громада – це об'єднання людей, які проживають на певній географічній території, такій як село, місто або район міста, та мають спільні інтереси, пов'язані з цим місцем проживання. У межах України цей тип громади є найбільш поширеним та законодавчо визначеним як первинний суб'єкт місцевого самоврядування;
- функціональна громада (громада за інтересами) – це група людей, об'єднаних спільними інтересами, потребами чи спільною метою, незалежно від їхнього просторового розташування. Серед прикладів можна назвати

професійні асоціації, об'єднання батьків дітей з особливими потребами, молодіжні організації або спільноти внутрішньо переміщених осіб;

- громада за ідентичністю – це групи, які поєднані спільними культурними, етнічними, релігійними або іншими формами ідентичності. Цей аспект формується через приналежність до певної колективної ідентичності, що визначає соціальні практики та специфічні потреби таких груп.

У контексті соціальної роботи роль громади не може бути недооціненою, оскільки вона виступає як важливий об'єкт і суб'єкт соціальних змін. Громада розглядається не просто як середовище впливу, але й як потужний ресурс, здатний ініціювати й реалізовувати необхідні трансформації в суспільстві. Основні аспекти ролі громади включають такі положення:

- джерело соціальних проблем і потреб. Саме в структурі громади виникають і стають помітними соціальні проблеми, такі як безробіття, бідність, насильство або наркоманія. Перший крок до їх вирішення в соціальній роботі полягає у визнанні цих проблем громади та її готовності до їхнього подолання;

- суб'єкт змін. Активна громада має потенціал не лише для усвідомлення власних викликів, але й для мобілізації внутрішніх ресурсів – людських, фінансових та організаційних – для їх подолання. Це відповідає принципу розширення можливостей (empowerment), що передбачає надання громаді необхідних знань, навичок та інструментів для самостійного вирішення проблем [7, с. 45];

- платформа для взаємодії: громада є середовищем, де відбувається взаємодія між різними акторами: владою, недержавними організаціями, бізнесом, окремими мешканцями. Соціальний працівник тут відіграє роль посередника, що сприяє налагодженню діалогу та співпраці;

- агент сталого розвитку: участь громади у соціальних проєктах сприяє формуванню соціальної відповідальності, підвищенню громадянської

активності та створенню стійких механізмів вирішення проблем, що є запорукою сталого розвитку території [19, с. 78].

В умовах військового конфлікту Україна стикається з численними викликами, які впливають на всі сфери життя, зокрема й соціальну. У цьому контексті важливе значення мають територіальні громади, які виступають не лише адміністративними одиницями, а й активними учасниками реалізації соціальної роботи. Їхнє формування та зміцнення сприяють не лише економічній стійкості, але й створюють основу для вирішення нагальних соціальних проблем, що підтримує незалежність і свободу країни.

Саме громади відіграють провідну роль у розробці та реалізації політик, які впливають на соціально-економічний розвиток, забезпечуючи інтеграцію соціальної роботи в загальнодержавну стратегію. Завдяки процесу децентралізації у них з'явилася можливість реалізовувати ініціативи, спрямовані на підтримку найбільш вразливих верств населення, особливо у кризові періоди.

Економічний потенціал громад стає ключовим чинником їхньої здатності виконувати функції суб'єктів соціальної роботи. Це охоплює здатність адаптуватися до зовнішніх викликів, зберігати стійкість і відновлюватися після кризових ситуацій з мінімальними втратами та максимальним ефектом[25, с. 117]. У соціальному аспекті це передбачає розробку дієвих механізмів підтримки громадян, включаючи надання соціальних послуг, впровадження програм допомоги для внутрішньо переміщених осіб і реалізацію ініціатив, спрямованих на реінтеграцію ветеранів.

Ключовими складовими економічної життєздатності громад є адаптивність, стійкість і здатність швидко відновлюватися. Ці властивості значною мірою визначають їхню спроможність організовувати та забезпечувати результативність соціальної роботи. Завдяки цьому громади не лише зберігають стабільність під час криз, а й активно сприяють соціальній інтеграції та розвитку, що має вагоме значення для укріплення українського

суспільства у сучасних реаліях. Диверсифікація економіки територіальних громад виступає не просто інструментом забезпечення економічної стабільності, але й слугує основою для належного виконання соціальних функцій громади як суб'єкта соціальної діяльності. Розширення спектра економічних галузей і скорочення залежності від вузького кола секторів дає змогу громадам не лише мінімізувати економічні ризики, але й створювати додаткові можливості для підтримки соціальних програм і ініціатив [26]. Завдяки диверсифікації громади можуть більш оперативно та результативно реагувати на кризові ситуації, забезпечуючи при цьому соціальний захист для найбільш вразливих категорій населення.

Розвиток конкурентоспроможності відіграє важливу роль у зміцненні здатності громад надавати соціальну підтримку. Інноваційні підходи до виробничих процесів, покращення якості послуг і розширення доступу до нових ринків створюють умови для генерування стабільного доходу. Цей дохід може бути спрямований на задоволення соціальних потреб громади, таких як забезпечення доступу до освіти, медичних послуг і підтримки внутрішньо переміщених осіб.

Гнучкість і адаптивність виступають ключовими елементами економічного опору, які є критичними не лише для економічної стабільності, а й для здатності громад ефективно реагувати на динамічні соціальні виклики. Здатність швидко адаптувати стратегії, перемикатися між різними видами діяльності та знаходити нові рішення є вирішальним фактором для результативного управління соціальною роботою, особливо в умовах нестабільності чи кризи. Резервування та управління ризиками, такі як формування резервних фондів і використання страхових механізмів, мають суттєве значення для забезпечення стійкості громад у довгостроковій перспективі. Ці заходи дозволяють не лише приймати обґрунтовані управлінські рішення, але й підтримувати соціальні програми навіть за умов економічної невизначеності. У підсумку, економічна стійкість

територіальних громад стає основою для ефективного виконання ними функцій суб'єктів соціальної роботи [27].

Розвиток людського капіталу виступає ключовим фактором у посиленні ролі територіальних громад як активних учасників соціальної роботи. Інвестиції в освіту, професійне навчання та розвиток навичок місцевого населення не лише покращують продуктивність праці та розкривають інноваційний потенціал громади, але й сприяють зміцненню соціальної згуртованості та підвищенню адаптивності до змін. Завдяки цьому громади стають більш підготовленими до надання якісних соціальних послуг і здатними швидко реагувати на потреби різних категорій населення, зокрема в умовах кризових ситуацій.

Інвестиції в інфраструктуру, зокрема в транспортні системи, енергетику, засоби зв'язку та соціальні об'єкти, формують базу для реалізації соціальних ініціатив у громадах. Добре розвинена інфраструктура забезпечує кращий доступ жителів до соціальних послуг, стимулює розвиток бізнесу та підвищує рівень життя. У контексті соціальної роботи це відкриває можливості для більш ефективної допомоги вразливим категоріям населення – внутрішньо переміщеним особам, ветеранам або сім'ям, що перебувають у складних життєвих обставинах.

Економічна стійкість, яка спирається на розвиток людського капіталу та сучасної інфраструктури, стає визначальним чинником у забезпеченні стабільності громад навіть за умов серйозних викликів, таких як військовий конфлікт [22, с. 228]. Ця витривалість дає можливість 41 громаді не лише зберігати свою діяльність, але й активно залучатися до процесів соціального відновлення та підтримки населення. У подібних умовах територіальні громади перетворюються не тільки на адміністративні структури, а й на ключових провідників соціальної політики, здатних реалізовувати стратегічні завдання у сфері соціальної роботи навіть за найскладніших обставин.

Підвищення економічної самостійності територіальних громад ґрунтується на реалізації комплексу стратегій, що охоплюють установа

партнерських зв'язків, стимулювання інновацій та технологічний розвиток, а також втілення інноваційних проектів. Формування партнерських відносин з іншими громадами, регіонами чи країнами створює підґрунтя для укладання угод про співробітництво, обміну знаннями і досвідом, а також здійснення спільних проектів та ініціатив. Паралельно з цим, розвиток інновацій і технологій передбачає створення інноваційних кластерів, підтримку стартапів, організацію технологічних конференцій та заходів, що сприяють створенню нових робочих місць і підвищенню ефективності й конкурентоспроможності громад. Важливу роль відіграють пілотні проекти та програми, такі як стартап-інкубатори, промислові парки, цифрові ініціативи, екологічні програми та фінансові інструменти на зразок мікрокредитування або інвестиційних фондів для підтримки інновацій[28]. Усе це сприяє сталому розвитку громад, посилює їхню економічну самостійність та формує сприятливі умови для процвітання. Територіальні громади поступово перетворюються на основний двигун економічного розвитку України, створюючи комфортне середовище для підприємництва, стимулюючи інфраструктурний розвиток і залучаючи інвестиції. Усе це слугує міцним підґрунтям для побудови економічної незалежності країни в повоєнний період.

Умови воєнного стану відкривають як складнощі, так і нові перспективи для територіальних громад, які виступають важливими учасниками соціальної роботи. Одним із основних завдань є гарантування безпеки та захисту населення. Це вимагає залучення ресурсів громади для побудови дієвої системи цивільного захисту, надання підтримки постраждалим і відновлення зруйнованої інфраструктури[29, с. 140]. Ці заходи не тільки підвищують рівень безпеки, але й показують готовність громади оперативно діяти в екстрених ситуаціях, забезпечуючи підтримку своїм жителям.

Економічна стійкість становить ключовий аспект функціонування територіальних громад у період воєнного стану. Попри негативний вплив на

економічну ситуацію, громади здатні мобілізувати свої внутрішні ресурси, стимулювати розвиток малого та середнього бізнесу, реалізовувати інноваційні ініціативи та залучати інвестиції. Здійснення таких заходів не лише допомагає долати економічні виклики, але й відкриває нові можливості для фінансування соціальних програм і підтримки вразливих груп населення. Водночас гуманітарна допомога і соціальна підтримка набувають особливого значення в умовах війни. Територіальні громади активно беруть участь в організації допомоги постраждалим, підтримують внутрішньо переміщених осіб, ветеранів та інші соціально вразливі категорії населення. Співпраця з гуманітарними організаціями сприяє узгодженню зусиль, спрямованих на розв'язання нагальних соціальних проблем, зокрема нестачі житла, обмеженого доступу до медичної допомоги та інших базових потреб [30, с. 201].

У контексті воєнного стану територіальні громади перетворюються на ключові осередки кризового управління та відновлення, виконуючи критично важливі функції у сферах гарантування безпеки та соціальної підтримки населення. Процеси розроблення та впровадження планів дій у надзвичайних ситуаціях, а також узгоджена співпраця між правоохоронними органами, рятувальними службами, державними і недержавними структурами слугують підґрунтям для оперативного реагування на кризові виклики й сприяють поступовому переходу до стабільного функціонування суспільства. Цілісна реалізація таких заходів посилює здатність громад виступати суб'єктами соціальної роботи, що забезпечують цілеспрямовану й ефективну підтримку населення в умовах високого ризику.

Залучення громадян до процесу ухвалення стратегічних рішень та організації спільних проєктів відіграє суттєву роль у формуванні суспільної довіри та зміцненні соціальної єдності. Відкритість, прозорість і активний діалог із мешканцями становлять не тільки вагомий інструмент збереження довіри населення, але й сприяють мобілізації необхідних ресурсів для реалізації соціальних ініціатив. Таким чином, територіальні громади не лише

адаптуються до нових викликів, але й активно формують умови для сталого розвитку та стабілізації соціально-економічного середовища в умовах кризи [31, с. 151]. Ця взаємодія сприяє формуванню соціального капіталу громади, котрий стає значущим ресурсом у вирішенні актуальних завдань. Зокрема, подібні умови полегшують зміцнення економічного потенціалу громад. Ефективне управління кризами та залучення громадян активно стимулюють розвиток підприємництва, залучення інвестицій і впровадження інноваційних рішень, що забезпечує не лише економічну сталість, але й розширює можливості для реалізації соціальних ініціатив. У зв'язку з цим, у сучасній соціальній роботі громада сприймається як головний партнер, чия активна взаємодія є гарантією ефективності та довговічності будь-яких соціальних проєктів.

1.2. Соціальні проєкти як інструмент вирішення соціальних проблем

Чутливість сфери соціального забезпечення до суспільних змін проявляється у необхідності перегляду та трансформації підходів до управління громадськими організаціями. Війна в Україні істотно підриває функціонування систем охорони здоров'я та освіти, а пандемія COVID-19 ще більше загострила проблеми, висвітливши слабкі сторони соціальної системи. Це створило нагальну потребу в реформах, однак організації часто стикаються з браком ресурсів і можливостей для їх реалізації. У сучасних умовах одним із ключових напрямів розвитку соціальної сфери та пошуку ефективних рішень суспільних проблем стає переосмислення підходів до управління, засноване на впровадженні інноваційних проєктів.

Соціальний проєкт виступає одним із найдієвіших механізмів утілення соціальної роботи та розв'язання актуальних проблем на різних рівнях – від особистісного до глобального. Він являє собою організовану діяльність,

спрямовану на досягнення важливих соціальних результатів протягом визначеного періоду, із залученням конкретних ресурсів [2, с. 112].

Основні особливості соціального проєкту:

- цілеспрямованість: усі проєкти мають чітко визначені завдання, які відповідають потребам конкретної аудиторії чи спільноти;
- обмеженість у часі: проєкт передбачає визначений термін реалізації з чітким початком і завершенням, що відрізняє його від постійної діяльності;
- ресурсне обмеження: для виконання проєкту використовуються строго встановлені обсяги бюджету, матеріальних і людських ресурсів;
- унікальність: кожен проєкт вирізняється своєю неповторністю і створюється з метою розв'язання певної проблеми в конкретних умовах;
- орієнтація на зміни: головна мета – досягнення позитивних змін, поліпшення стандартів життя та вирішення актуальних суспільних проблем.

Роль соціальних проєктів у подоланні соціальних проблем є багатовимірною та охоплює низку ключових аспектів, які забезпечують їх високу ефективність та значущість у сучасному суспільстві:

- системний підхід до вирішення проблем. Соціальні проєкти сприяють застосуванню структурованого підходу, що виходить за межі точкової допомоги. Вони забезпечують комплексний аналіз проблем, розробку стратегічних підходів, впровадження заходів та оцінювання результатів. Це дозволяє ідентифікувати та усувати першопричини проблем, а не лише їхні видимі прояви;
- мобілізація ресурсів. Важливою функцією соціальних проєктів є залучення різноманітних ресурсів: фінансових (гранти, фандрейзинг), людських (участь волонтерів і фахівців), матеріально-технічних (обладнання, інфраструктура) та інформаційних. Цей механізм забезпечує інтеграцію зусиль різних учасників, сприяючи вирішенню завдань через консолідацію можливостей усіх зацікавлених сторін;
- зміцнення суб'єктності громади. Залучення громади до планування та реалізації проєктів сприяє розвитку її відповідальності, самоорганізації та

лідерських якостей. Активна участь дозволяє громаді усвідомити власний потенціал і створює умови для формування ініціативності та самопомоги. Конкретні позитивні результати таких ініціатив посилюють довіру громади до власних сил і стимулюють подальшу участь у соціальних процесах [21, с. 67];

- інноваційність і гнучкість. Невід'ємною перевагою проєктної діяльності є можливість експериментувати з новими підходами й технологіями. Це дозволяє адаптуватися до динамічних змін зовнішнього середовища та оперативно реагувати на актуальні виклики й потреби суспільства;

- оцінка ефективності та сталості. Соціальні проєкти часто характеризуються чіткими індикаторами успіху та наявністю систем моніторингу й оцінки, що забезпечує контроль за їхнім прогресом. Такий підхід дозволяє робити обґрунтовані висновки щодо досягнення визначених цілей і забезпечувати довготривалу сталість результатів після завершення основного етапу фінансування [9, с. 80];

- розвиток партнерств. Реалізація соціальних проєктів ґрунтується на співпраці між громадськими організаціями, державними установами, органами місцевого самоврядування, бізнес-структурами, міжнародними донорами та громадянами. Таке партнерство сприяє зміцненню соціального капіталу та формує умови для тривалої ефективної взаємодії різних учасників процесу.

Отже, соціальні проєкти становлять не лише інструмент реалізації конкретних завдань, але й виступають концептуальною основою соціальної роботи, яка орієнтована на активне залучення громади, застосування системного підходу до вирішення суспільних проблем і формування стійких стратегій для досягнення тривалих позитивних змін.

Соціальні проєкти охоплюють широкий спектр сфер, таких як освіта, охорона здоров'я, розвиток інфраструктури, охорона навколишнього середовища та інші важливі аспекти суспільного життя. Незмінною

основною метою таких ініціатив залишається підвищення рівня благополуччя та покращення життєвих умов членів громади [32].

Реалізація заходів і ініціатив, спрямованих на покращення добробуту, комфорту та якості життя населення певної території або громади, може складатися з різних суспільних компонентів. По-перше, економічне благополуччя включає розвиток місцевої економіки, створення нових робочих місць і підвищення рівня доходів громадян. По-друге, соціальні послуги й інфраструктура забезпечують належний доступ до освіти, охорони здоров'я, житла і транспортних засобів. По-третє, культурна та соціальна активність сприяє культурному збагаченню громади через організацію заходів і подій, що покращують соціальну взаємодію та активність громадян. Четвертий елемент охоплює безпеку та якість навколишнього середовища, що передбачає забезпечення безпеки населення й збереження екологічної якості. Нарешті, громадський порядок і правопорядок включають реалізацію заходів для дотримання закону та забезпечення безпеки в суспільстві.

Поліпшення добробуту та умов життя у громаді передбачає формування такого середовища, в якому забезпечено високий рівень комфорту, безпеки, доступу до ключових ресурсів і можливості для особистісного та соціального розвитку кожного її члена. Концепція соціального проєкту являє собою структуровану систему ідей, цілей, завдань та стратегій, які визначають основи ініціативи, націленої на подолання соціальних викликів або задоволення конкретних потреб громади. Ця концепція окреслює напрямки реалізації проєкту, встановлюючи механізми досягнення позитивних змін у соціумі.

Усвідомлення сутності концепції соціального проєкту є вихідним та надзвичайно важливим етапом у процесі розробки та впровадження ефективних ініціатив, спрямованих на вирішення актуальних проблем та підвищення якості життя в громаді. Соціальний проєкт можна визначити як цілеспрямовану діяльність, орієнтовану на поліпшення соціальних умов або вирішення окремих питань, які постають перед громадою. Концептуальна

основа таких проєктів ґрунтується на ідеї впливу на суспільство через планування та реалізацію заходів, здатних ініціювати позитивні зміни.

Соціальні проєкти охоплюють широкий спектр сфер суспільного життя, серед яких освіта, охорона здоров'я, екологія, культура та інші напрямки. Вони слугують засобом комплексного підходу до розв'язання проблем і сприяють підвищенню рівня соціальної згуртованості та добробуту громади.

Основні характеристики концепції соціального проєкту передбачають такі ключові аспекти. По-перше, чітке визначення мети та цілей проєкту, які фокусуються на досягненні позитивних змін у межах певної громади. По-друге, підхід, орієнтований на спільноту, що передбачає активну взаємодію з її представниками, врахування їхніх потреб, інтересів та прагнень. Третім важливим елементом є забезпечення ефективності діяльності через розробку системи вимірювання результатів і оцінювання впливу для досягнення очікуваного ефекту. Четвертим компонентом виступає залучення широкого спектра стейкхолдерів, таких як громадяни, представники бізнесу й органів державної влади, що сприяє створенню всебічного підходу до реалізації проєкту. Нарешті, п'ята характеристика акцентує на сталій природі проєкту, де тривалість і сталість позитивних трансформацій стають центральними елементами успішного впровадження.

Дослідження концепції соціального проєкту відкриває можливості для створення й впровадження ініціатив, орієнтованих на забезпечення соціальної рівності та підвищення рівня життя в суспільстві [33].

Концепція соціального проєкту слугує ключовим документом, який визначає стратегічний вектор розвитку ініціативи, а також основні принципи, що регулюють її впровадження.

В Україні правове регулювання соціальних проєктів і ініціатив є міжгалузевою сферою, що охоплює різні законодавчі та нормативно-правові акти. Дана тема вирізняється багатовимірністю, оскільки торкається багатьох аспектів суспільного життя. Основні положення, які визначають правові

засади реалізації соціальних проєктів, закріплено в низці ключових нормативно-правових документів. Серед них:

- Конституція України[34], що встановлює фундаментальні принципи соціальної політики та забезпечує права громадян на соціальний захист;
- Закон України «Про громадські об'єднання» [35], який регламентує правовий статус громадських організацій, що часто відіграють роль ініціаторів соціальних проєктів;
- Закон України «Про публічні закупівлі» [36], яким унормовано процедури державних закупівель, включно із фінансуванням соціальних проєктів за рахунок державного бюджету;
- Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [37], у рамках якого визначено засади функціонування благодійних організацій та проведення ними благодійної діяльності, зокрема пов'язаної з реалізацією соціальних програм;
- інші законодавчі акти, які застосовуються залежно від специфіки конкретної сфери впровадження соціального проєкту. До таких документів можуть належати закони у галузях освіти, охорони здоров'я, екології тощо.

Таким чином, правове регулювання соціальних ініціатив в Україні має комплексний характер, спираючись на нормативну базу різних галузей права задля ефективного функціонування соціально значущих проєктів.

Концепція соціального проєкту становить важливу ініціативу, спрямовану на ефективне вирішення актуальних соціальних проблем і задоволення конкретних потреб громади. Успішна реалізація такого проєкту залежить від чіткого формулювання стратегічних цілей, залучення активної громадської участі та впровадження ефективних підходів до управління проєктом. Важливим етапом у розробці концепції є врахування всіх релевантних аспектів, які сприятимуть довгостроковим позитивним змінам у суспільному житті громади.

РОЗДІЛ 2. РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА В ПРОЦЕСІ ЗАДІЯННЯ ГРОМАД ДО УЧАСТІ У СОЦІАЛЬНИХ ПРОЄКТАХ

2.1. Функції та компетенції соціального працівника у роботі з громадою

Роль соціального працівника в діяльності з громадою є значно ширшою, ніж вузько визначені сфери індивідуального консультування чи надання допомоги. Він виконує функції фасилітатора, модератора, посередника, адвоката та каталізатора соціальних змін. Це, у свою чергу, потребує володіння специфічним набором професійних функцій і компетенцій.

До основних функцій соціального працівника у роботі з громадою належать:

- діагностична функція: здійснення аналізу потреб і проблем громади, визначення її ресурсів, потенціалу та бар'єрів для ефективної участі у суспільних процесах. У межах цієї функції використовуються такі інструменти, як соціологічні дослідження, опитування, фокус-групи та аналіз статистичних даних[6, с. 56];

- мобілізаційна функція: спрямована на активізацію громади через залучення її членів, місцевих лідерів і активістів. Працівник сприяє обговоренню існуючих проблем та спільному пошуку рішень, стимулюючи зростання громадянської ініціативи та готовності діяти;

- організаційна функція: передбачає підтримку громади в організації зустрічей, нарад, створенні робочих груп і спілок для успішного впровадження ініціатив і проєктів. Ця функція також охоплює навчання лідерів громад навичкам управління проєктами та організаційної роботи;

- комунікативна функція: включає формування та підтримання ефективних комунікацій між різними групами усередині громади, а також між громадою і зовнішніми суб'єктами (органами влади, бізнесом,

міжнародними донорами тощо). Соціальний працівник виконує роль посередника у взаємодії, сприяючи подоланню потенційних конфліктів чи непорозумінь;

- навчальна та консультаційна функція: передбачає надання інформації та навчання членів громади практичним навичкам участі в проєктах. Це може включати написання заявок, управління проєктами, проведення фандрейзингу, а також консультування з різних питань – правових, організаційних або фінансових;

- адвокаційна функція: співпраця із громадами для представлення їхніх інтересів перед владними структурами. Це включає підтримку у захисті прав громади та відстоюванні її інтересів, особливо у випадках, які стосуються реалізації проєктів або вирішення ключових соціальних проблем;

- координаційна функція: спрямована на забезпечення скоординованої діяльності всіх залучених сторін. Це передбачає узгодження дій партнерів проєкту, сприяння їхній співпраці та досягнення синергії;

- моніторингова та оцінювальна функція: здійснення відстеження прогресу впроваджених ініціатив шляхом моніторингу та оцінки їхньої результативності. Також ця функція допомагає оцінити сталість отриманих результатів.

Таким чином, діяльність соціального працівника на рівні громади характеризується багатофункціональністю та інтегративним підходом. Вона спрямована на вирішення соціальних проблем завдяки мобілізації ресурсів громади і налагодженню партнерських відносин між усіма зацікавленими сторонами.

Компетентності соціального працівника, важливі для успішної діяльності з роботою в громаді, можна охарактеризувати через наступні складові:

1. Теоретичні знання: оволодіння концепціями функціонування громад, методами соціальної роботи з громадами, основами проєктного менеджменту, принципами місцевого самоврядування, положеннями

соціального законодавства, основами групової психології та конфліктології[14, с. 89];

2. Практичні навички:

- комунікаційні: уміння ефективно слухати, вести переговори, здійснювати публічні виступи, фасилітувати дискусії та створювати довірливу атмосферу;
- аналітичні: здатність виконувати аналіз соціальних явищ, визначати потреби й ресурси громади;
- організаційні: оволодіння методами планування, координації дій, раціонального управління часом і ресурсами;
- лідерські: уміння мотивувати, надихати інших та сприяти розвитку їхнього потенціалу;
- розв'язання проблем: здатність мислити творчо й запропонувати інноваційні рішення нестандартних ситуацій;
- медіативні: вміння вирішувати конфлікти та знаходити взаємовигідні компроміси.

3. Особисті якості: розвиток таких характеристик, як емпатія, толерантність, відповідальність, ініціативність, гнучкість, стресостійкість, оптимізм і віра у спроможності громади.

Формування та вдосконалення цих компетенцій є критично важливим для забезпечення результативної роботи соціального працівника у залученні громад до участі у соціально значущих проектах.

Основними завданнями соціального працівника є розвиток послуг денного догляду, надомного обслуговування та служб тимчасової підтримки, які дозволяють особам залишатися у своїх домівках, якщо це відповідає їхнім умовам і потребам. Крім того, ця діяльність передбачає сприяння підтримці доглядальників, координацію послуг на місцевому рівні та забезпечення ефективного й раціонального використання коштів осіб, які фінансують ці послуги у громаді.

У межах професійної діяльності соціальні працівники активно використовують низку методологічних підходів. Першим із них є концептуальний аналіз, який включає збір даних, визначення ключових проблем, оцінку їхньої актуальності, уточнення стратегічних цілей, вибір політичних альтернатив і подальшу оцінку результатів ухваленої політики. Другий підхід передбачає сприяння взаємодії між різними зацікавленими сторонами. Цей напрямок охоплює організацію структур для спільного планування та ухвалення рішень у громаді, підтримку лідерства, зміцнення групової згуртованості, мобілізацію ресурсів, створення ефективної комунікації, а також полегшення обговорень та обміну думками між учасниками процесу розв'язання соціальних питань.

Виходячи з визначених завдань і методологічних підходів, знання та навички, необхідні соціальному працівнику для успішної роботи на рівні громади, можна умовно класифікувати на три основні категорії. Перша категорія включає знання про поведінку людей та теоретичні основи, зокрема соціологічні теорії організації, міжособистісної взаємодії та комунікації, організаційних процесів, політики та групової динаміки. Друга категорія охоплює практичні методи, до яких належать техніки втручання: ефективна комунікація, інтерв'ювання, фасилітація групової роботи, посередництво, переговори, планування дій та оцінювання результатів. Третя категорія стосується технічних навичок: збору, перевірки й аналізу даних із використанням комп'ютерних програм; ведення електронних баз даних; створення інформаційних матеріалів за допомогою комп'ютерних технологій; користування інтернет-ресурсами і вебдизайном.

Оскільки діяльність у громаді передбачає активне залучення її членів, соціальні працівники, які працюють у цьому середовищі, повинні володіти ґрунтовними лідерськими якостями. Фахівці у сфері соціальної роботи в громаді мають глибоко розуміти, чому й як люди об'єднуються в соціальні організації, а також аналізувати процеси, що виникають у взаємодії діад, груп, організацій і самої громади. Водночас соціальні працівники повинні

бути обізнаними з механізмами функціонування влади на рівні громад та із принципами соціальних змін і запровадження інновацій.

Питання, пов'язані з прийняттям рішень, лідерством і підпорядкуванням, однаковою мірою актуальні для співпраці в межах груп, організацій і громад. Саме тому вагоме місце в практичних навичках соціальних працівників посідає робота з різноманітними аспектами людської взаємодії. Основною метою їхньої діяльності є створення розгалуженої мережі партнерських відносин, розвиток як сильних, так і слабких соціальних зв'язків у межах громади[38].

Втручання переважно орієнтоване на роботу з групами та організаціями всередині громади, формування коаліцій. Це вимагає від соціальних працівників вміння проводити фасилітацію, розвивати потенціал зацікавлених сторін, вирішувати конфлікти, долати перешкоди та сприяти досягненню консенсусу. У роботі з територіальними громадами чи спільнотами за інтересами необхідно вибудовувати взаємодію між окремою громадою й іншими групами, об'єднувати різні категорії людей і сприяти активній участі у публічних обговореннях. Наприклад, створення функціональної громади часто вимагає тісної взаємодії із територіальною громадою.

Соціальні працівники, які працюють у громаді, як і в інших сферах, повинні допомагати людям змінювати свій статус, покращувати зв'язки та взаємини. Для виконання таких завдань необхідно глибоко розуміти людську мотивацію, а також знати методи зміцнення віри людей у можливість позитивних змін.

Роль соціальних працівників можна визначити як спектр робочих функцій, що базуються на конкретному підході, або як певні завдання, яких очікують від них у процесі діяльності. Конкретні ролі визначаються залежно від моделі роботи у рамках професійної діяльності. Наприклад, у трьох моделях, розроблених Д. Ротманом, пропонується досить широкий спектр

ролей для соціальних працівників – від тренера з розвитку навичок до активного агітатора (див. табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Ролі працівників у громаді (за Д. Ротманом)[39]

Параметри	Модель		
	місцевого розвитку	соціального планування	соціальної дії
Ролі соціального працівника	Заохочувач, координатор; учитель навичок розв'язання проблем та етичних цінностей	Збирач фактів та аналітик, реалізатор програм, диспетчер	Представник інтересів, агітатор, брокер, перемовник

У моделі місцевого розвитку населеного пункту працівник громади виконує роль посередника у впровадженні змін і організатора невеликих груп, які зосереджуються на вирішенні конкретних завдань. У моделі соціального планування його роль частіше зводиться до технічної функції експерта. У цьому амплуа він виступає агентом змін, не лише збираючи та аналізуючи інформацію, але й спрямовуючи зусилля між різними установами та органами влади. У моделі соціальної дії працівник громади стає організатором людей, які стикаються з дискримінацією, підтримуючи створення і діяльність масових організацій та рухів. Це охоплює мобілізацію великої кількості людей і вплив на політичні процеси.

Інші дослідники вважають, що зв'язок між конкретними моделями й ролями може бути відсутнім, оскільки ці ролі залежать від контексту та багатьох зовнішніх чинників. Наприклад, А. Гілхріст класифікує ролі

працівника громади залежно від ключових функцій, які він виконує. Серед таких ролей вона виділяє: організатора (organizer), захисника прав (advocate), підбурювача до змін (challenger), наставника у соціальних навичках (developer) і порадирика (supporter).

Роль організатора в громаді часто носить певною мірою директивний характер і може бути взята на себе працівниками, коли виникає потреба у створенні громадських груп. На початкових етапах вони відповідають за організацію зустрічей, поширення інформації про них, а також забезпечення умов для залучення людей. Це може включати організацію догляду за дітьми чи залучення перекладачів. Водночас, виконуючи завдання, пов'язані з організацією ініціативних груп, налагодженням контактів або виконанням адміністративної роботи, як-от ведення бухгалтерії чи випуск інформаційних бюлетенів, працівники громади залишаються в умовному «тілі», уникаючи домінування.

Роль захисника прав є менш типовою у діяльності працівників громад. Їхнім основним завданням залишається стимулювання громади до самостійного висловлення своїх думок та проблем, а також сприяння формуванню спільної позиції під час переговорів. Проте трапляються ситуації, які виправдовують втручання працівників з метою представлення узгодженої позиції від імені громади. Наприклад, якщо члени громади ще не мають достатньо впевненості або навичок для виступів на публічних форумах, а також за умов обмеженого часу на ухвалення рішень. Інший приклад — складнощі з доступом до громадських обговорень, особливо у випадках роботи з людьми з функціональними обмеженнями чи біженцями, які не володіють мовою країни проживання.

Працівники, залучені до роботи в громаді, повинні зважено та відповідально підходити до ролі захисників прав, уникаючи перевищення своїх повноважень чи неправомірного представлення інтересів громади. Роль так званого ініціатора змін, спрямованого на підриг застарілих устоїв, зазвичай притаманна роботі в цьому напрямку, адже її головною метою є

досягнення соціальних трансформацій, протидія несправедливості у розподілі влади та ресурсів. Подібна діяльність передбачає необхідність кидати виклик дискримінаційним механізмам прийняття рішень, що виключають або пригнічують окремі соціальні групи.

Важливим аспектом цього процесу є усвідомлення працівниками, що упередженість, як індивідуальна, так і колективна, стає ключовим чинником, який поглиблює відчуття суспільного гноблення. Прояви цієї упередженості часто знаходять відображення у ворожому або патерналістському ставленні, що виражається в мовленні чи поведінці. У зв'язку з цим працівники в громаді покликані активно протистояти таким проявам стереотипів та мотивувати інших долучатися до цієї боротьби. Це завдання реалізується через різноманітні методи, зокрема гумористичні підходи, приватні консультації, публічні дискусії, підготовку політичних ініціатив чи створення навчальних моделей, що ілюструють пригнічувальні практики.

Така діяльність передбачає готовність до складнощів: працівникам доведеться стикатися з конфліктами, потенційним почуттям безсилля або розчаруванням. Крім того, вони повинні бути свідомими того, що виконання подібної ролі може викликати почуття дискомфорту та неоднозначності.

Ще однією ключовою функцією соціальних працівників у громаді є виконання ролі наставників із розвитку соціальних умінь. Вони спрямовують членів громади до розвитку власного потенціалу: здобуття нових знань та навичок, які можуть бути отримані через обмін досвідом, організацію групових засідань, використання рольових ігор чи спостережень. Навчання також може включати професійну підготовку або здійснюватися неформальним шляхом – через обговорення в ході групової роботи над спільними завданнями, консультації з експертами чи отримання конструктивного зворотного зв'язку.

Семінари або інші освітні заходи надають додаткову можливість обміну знаннями між членами громади, дозволяють проаналізувати індивідуальний досвід і ширше розглянути специфіку окремих аспектів

громадського життя. Завдання працівників громади полягає в створенні простору для активного обміну досвідом та знаннями між її членами. Це допомагає людям відчувати впевненість у здатності самостійно реалізовувати ініціативи, направлені на сталий розвиток спільноти.

Роль консультанта вимагає від працівників у громаді вмілого застосування міжособистісних комунікацій, таких як соціально-психологічне консультування, надання порад, розвиток самоповаги та стимулювання людей до співпраці в складних обставинах. Це може включати обговорення ідеї чи проблеми з окремою людиною або групою, вислуховування скарг, підтримання зв'язку з тими, хто має труднощі в житті і не може регулярно відвідувати зустрічі групи. Така роль також може полягати у створенні умов для налагодження й підтримання контактів, наданні доступу до ресурсів, таких як телефон, копіювальна техніка чи приміщення для зустрічей.

Коли працівники в громаді беруть на себе роль консультанта і підтримувача, ініціатива контакту повинна походити від самих членів громади. У цій ситуації працівники не мають інших цілей, крім надання емоційної та практичної підтримки у вибраній стратегії діяльності членів громади. Вони можуть також виконувати інші ролі: медіатора, фасилітатора, агента змін, менеджера, експерта, лідера чи секретаря групи. Зміст конкретної ролі визначається моделлю роботи в громаді та стратегією, обраною її членами, а також методами спільної діяльності. Можна використовувати як недирективні, так і директивні методи. Недирективні методи передбачають, що члени громади самостійно ставлять завдання, визначають проблеми та стратегії їх вирішення, спираючись на взаємодопомогу. Працівники служать активними помічниками, а не керівниками. Директивні методи передбачають ухвалення рішень офіційними особами чи лідером громади, а члени долучаються до виконання планів. Таким чином, працівники виконують різноманітні ролі залежно від мети й завдань діяльності та обраних методів роботи з громадою.

2.2. Методи та технології задіяння громад до участі у соціальних проєктах, що використовуються соціальними працівниками

Ефективна інтеграція громад у процес реалізації соціальних проєктів вимагає від соціальних працівників опанування різноманітного спектра методологій та технологічних підходів. Застосування цих інструментів уможливорює не лише інформування громадян, але й їхнє активне залучення на всіх етапах життєвого циклу проєкту – від виявлення ключових проблем до аналізу й оцінювання отриманих результатів.

У рамках соціального проєкту потреби громади визначаються як конкретні сфери, аспекти або виклики, що потребують адресної уваги та цілеспрямованого втручання задля покращення соціально-економічних умов громади. Ідентифікація цих потреб є невід'ємним і ключовим етапом підготовки проєктної діяльності, адже саме це сприяє точному спрямуванню зусиль і ресурсів на ті напрями, які здатні забезпечити максимальний вплив і сталі результати [40].

Потреби громади є багатогранними та залежать від ряду чинників, таких як економічна ситуація, рівень освіти, здоров'я населення, стан інфраструктури, доступ до базових послуг тощо. У межах соціального проєкту загальне розуміння потреб громади передбачає декілька ключових аспектів:

- специфіка потреб. Важливим завданням є визначення конкретних сфер, де громада потребує покращень або підтримки. Це можуть бути проблеми, пов'язані з освітою, зайнятістю, умовами житла, медичним обслуговуванням, соціальною інтеграцією, культурним розвитком тощо;
- причини та передумови виникнення потреб. Розкриття основних причин цих потреб дозволяє краще зрозуміти їхнє підґрунтя. Чинниками

можуть бути економічні труднощі, соціальна ізоляція, низький рівень життя чи обмежений доступ до ресурсів і можливостей;

- визначення зацікавлених груп. Необхідно ідентифікувати конкретні групи населення, які є потенційними учасниками або вигодоотримувачами ініціативи. До таких можна зарахувати молодь, людей похилого віку, осіб з мігрантським статусом, місцевих підприємців, активістів тощо;

- пріоритезація потреб. Суттєвою складовою є оцінка рівня важливості кожної з визначених потреб та встановлення їхнього ієрархічного порядку. Першочергової уваги заслуговують ті питання, які є найбільш критичними та потребують невідкладного вирішення;

- зіставлення з реаліями повсякденного життя. Теоретичне обґрунтування потреб має бути узгоджене з практичними реаліями. Особливо важливо оцінити вплив цих потреб на щоденне життя громадян і загальний поступ громади в економічному й соціальному напрямках;

Процес з'ясування потреб громади є фундаментальним етапом у проєктуванні заходів соціального спрямування. Він не лише визначає основні вектори і масштаби майбутніх дій, а й забезпечує інтеграцію цих ініціатив у реальний контекст викликів та очікувань громади. Цей підхід формує базис для створення стратегій, які відповідають специфічним потребам населення та сприяють довгостроковому розвитку територій[41].

Оцінка потреб громади дозволяє врахувати різноманітні аспекти її життя та розвитку. Цей процес охоплює аналіз економічних, соціальних, освітніх, медичних та інших важливих потреб для підтримки всебічного розвитку громади. Дослідження потреб також включає вивчення причин їх виникнення, що допомагає зрозуміти основні механізми, які впливають на життя людей та формують основні виклики. Важливо брати до уваги взаємозв'язок між потребами різних соціальних груп та різноманітність інтересів у громаді, що робить процес визначення потреб більш комплексним, відображаючи різноманітність поглядів та інтересів населення. Збір та аналіз даних про потреби громади забезпечує можливість сформулювати

систематичний підхід до їхнього розуміння і визначення пріоритетів. Ця інформація стає основою для подальших етапів, таких як розробка конкретних заходів і стратегій для задоволення виявлених потреб. Глибокий аналіз та визначення потреб сприяють створенню передумов для розробки ефективних соціальних проєктів. Завдяки конкретності та обґрунтованості отриманих даних, ці проєкти стають не лише реакцією на виклики, а й стратегічними інструментами для досягнення стійкого позитивного впливу на громаду[42].

Методи збору та аналізу інформації стосовно потреб громади варто обирати з урахуванням специфіки певного проєкту й унікальних характеристик громади. Використання різноманітних підходів є ключовим для отримання всебічного і об'єктивного розуміння існуючих потреб та проблем[43].

На рисунку 2.1. представлено методи, придатні для збору та аналізу інформації щодо потреб громади.

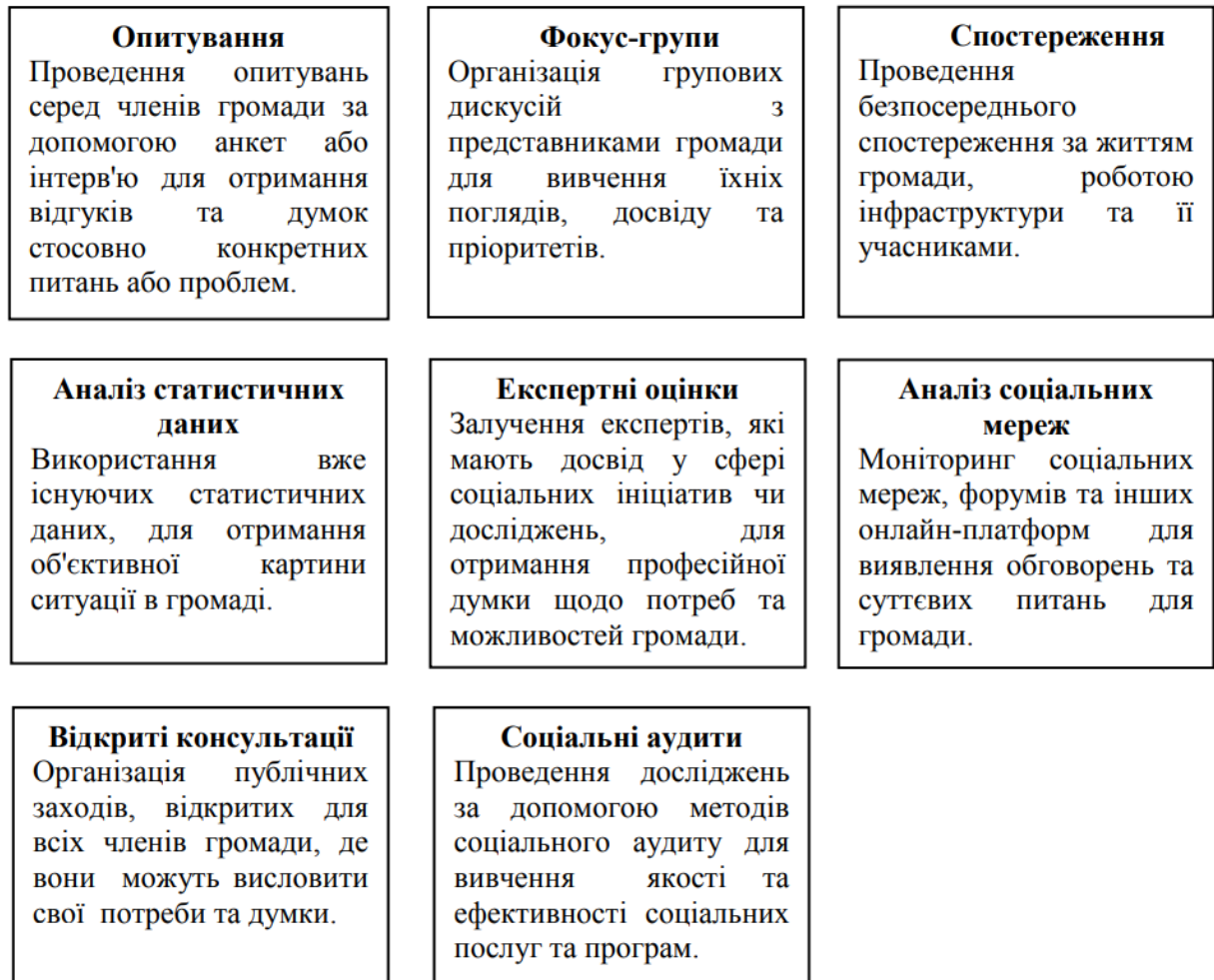

Рис. 2.1. Методи для збору та аналізу інформації про потреби громади

Комбіноване використання методів, представлених у рисунку 2.1, дозволяє надати всебічну та детальну інформацію про потреби громади. Такий підхід сприяє більш точному налаштуванню соціальних ініціатив відповідно до реальних потреб і очікувань. Аналіз отриманих даних стосовно потреб громади для формування соціальних ініціатив може бути здійснений через низку методів, які допомагають систематизувати й інтерпретувати інформацію. Нижче розглянуто основні форми аналізу, придатні для даної мети:

1. SWOT-аналіз:

- сильні сторони (Strengths): визначення переваг громади, що можуть стати ресурсом для реалізації соціальних ініціатив;

- слабкі сторони (Weaknesses): виявлення аспектів, які можуть обмежувати успішність проєктів;
- можливості (Opportunities): ідентифікація перспектив для поліпшення умов та впровадження ініціатив;
- загрози (Threats): аналіз потенційних ризиків, які можуть завадити досягненню поставлених цілей.

2. Матриця пріоритетів:

- встановлення важливості та невідкладності різних потреб громади задля оптимального визначення пріоритетів при реалізації проєктів.

3. Візуалізація даних:

- використання графіків та діаграм для наочного представлення ключових характеристик, таких як масштаби потреб, розподіл ресурсів чи інші важливі параметри.

4. Групові обговорення та фокус-групи:

- організація зустрічей із представниками громади для отримання глибшого контексту та кращого розуміння специфічних потреб і сподівань.

5. Системний аналіз:

- огляд взаємодії різних компонентів громади, зокрема їх впливу на взаємозалежність між окремими потребами.

6. Кластерний аналіз:

- групування схожих потреб чи характеристик членів громади з метою ефективнішого реагування і прогнозування.

Кожен із згаданих методів забезпечує унікальний підхід до аналізу, що дозволяє отримати багатовимірне уявлення про актуальні питання й створити соціальні ініціативи, максимально адаптовані до особливостей та потреб громади.

Перелічені види аналізу не виключають один одного, а навпаки, здатні взаємодіяти та доповнюватися, забезпечуючи комплексний огляд потреб громади. Поєднання різноманітних методів дає змогу глибше зрозуміти контекст і врахувати різні аспекти життя громади. У залежності від

конкретних обставин та поставлених цілей, можна застосовувати як один із цих методів, так і їхню комбінацію, щоб досягти максимально повного та об'єктивного розуміння потреб громади[44].

Цілісний підхід гарантує не лише об'єктивність зібраних даних, але й формує міцну основу для подальшого планування та втілення соціальних ініціатив, які відповідають справжнім потребам і очікуванням громади. У таблиці 2.2. наведено приклади комбінування методів аналізу інформації стосовно потреб громади.

Таблиця 2.2.

Комбінування форм аналізу інформації про потреби громади

Комбінація методів	Характеристика
SWOT-аналіз + групові обговорення та фокус-групи	Застосування SWOT-аналізу дозволяє виділити стратегічні переваги та слабкі сторони громади, але для детального вивчення конкретних потреб може бути корисним використання методів групових обговорень та фокус-груп.
Графіки та діаграми + системний та кластерний аналіз	Графіки та діаграми можуть визначити основні тенденції та залежності, тоді як системний та кластерний аналіз дозволяють розглядати громаду як єдину систему, визначаючи взаємозв'язки між різними аспектами її життя.
SWOT-аналіз + матриця пріоритетів	Використання SWOT-аналізу для ідентифікації сильних та слабких сторін громади, а також можливостей та загроз. Застосування матриці пріоритетів для визначення терміновості та важливості кожної зі знайдених характеристик, щоб сформулювати пріоритетність проєктів.
Графіки та діаграми	Використання графіків та діаграм для візуалізації

+ групові обговорення та фокус-групи	зібраної інформації та подачі результатів аналізу у зрозумілій формі. Організація фокус-груп для детального обговорення графічних представлень та отримання додаткового відгуку від громади.
Групові обговорення та фокус-групи + кластерний аналіз	Проведення групових обговорень для збору інформації від громади та розкриття основних тем та проблем. Застосування кластерного аналізу для групування схожих потреб чи характеристик та визначення групових пріоритетів.
Матриця пріоритетів + групові обговорення та фокус-групи	Визначення терміновості та важливості потреб громади за допомогою матриці пріоритетів. Організація групових обговорень для виправлення розбіжностей та уточнення пріоритетів в контексті виражених громадських думок.

Зазначені у таблиці 2.2 варіанти комбінації форм аналізу можуть бути модифіковані з урахуванням специфічних обставин і особливостей конкретної громади. Такий підхід до вибору методів аналізу забезпечує гнучкість, що сприяє уточненню та доповненню наявної інформації, надаючи змогу створити більш детальний і точний профіль потреб громади. Використання різних форм аналізу у поєднанні дозволяє досягати багатовимірного й цілісного розуміння цих потреб.

Процес пріоритизації виявлених потреб громади, орієнтований на розробку соціальних проєктів, є ключовою складовою планування та впровадження заходів, спрямованих на підвищення добробуту населення. Визначення рівня важливості та терміновості кожної з ідентифікованих потреб формує основу для розробки стратегічних напрямів діяльності, що дозволяє раціонально використовувати ресурси та максимізувати соціальну ефективність запланованих ініціатив[45].

Оцінювання значущості суспільних потреб ґрунтується на ступені їхнього впливу на благополуччя громади, а також на терміновості їхнього вирішення. Цей процес включає врахування актуальності проблем і можливості оперативного їх розв'язання. Участь громадськості виступає визначальним чинником у встановленні пріоритетів, оскільки громадські обговорення та консультації слугують засобом для виявлення ставлення і підтримки з боку спільноти. Стратегічне планування відіграє важливу роль, фокусуючись на узгодженні вирішення потреб із місією організації та стратегічними цілями проєкту.

Застосування інноваційних і прогресивних підходів здатне значно підвищити ефективність процесу вирішення проблем. Одним із критичних компонентів є оцінка наявних ресурсів та забезпечення їхнього раціонального використання. Аналіз вартості й оптимізація ресурсозатрат сприяють не лише ефективності, але й досягненню максимального рівня якості реалізації соціальних ініціатив. Систематизація і класифікація виявлених суспільних потреб становить важливий етап у розробці результативних соціальних проєктів. Основна мета цього етапу полягає в чіткій структуризації та визначенні пріоритетних потреб, які є найбільш критичними та потребують негайного задоволення.

Процес систематизації та визначення пріоритетів відображено у вигляді схеми, яка демонструє ключові етапи аналізу громадських потреб і забезпечує інтегрований підхід до їхньої класифікації та вирішення. Як зображено на рисунку 2.2, цей розширений підхід дозволяє більш детально окреслити систему оцінки та управління запитами громади.

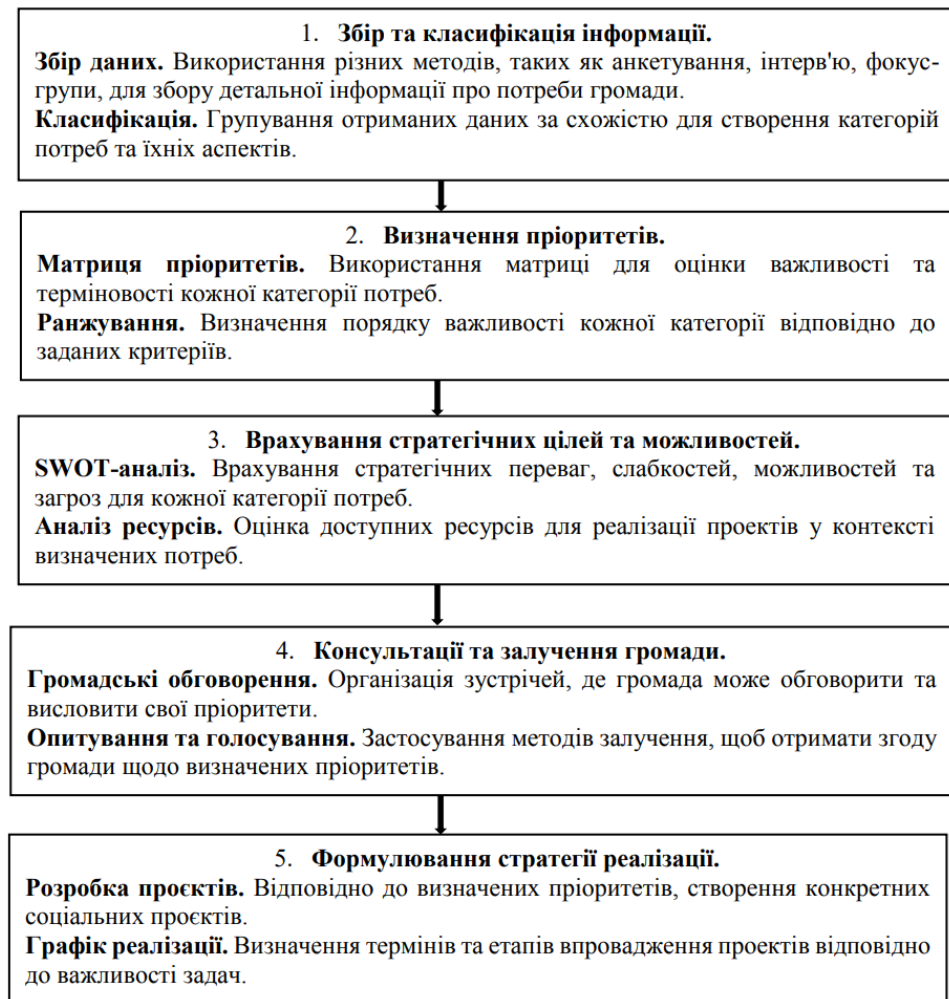

Рис. 2.2. Процес систематизації та пріоритизації громадських потреб

Розглянутий підхід відкриває можливості не лише для визначення ключових потреб громади, але й для розробки стратегій їх задоволення, орієнтованих на оптимізацію наявних ресурсів та активне залучення громадян до процесів прийняття управлінських рішень.

Пріоритизація виявлених потреб виступає як важливий стратегічний інструмент, що дозволяє спрямувати увагу і ресурси на вирішення найбільш нагальних завдань. Це, у свою чергу, сприяє розробці та реалізації соціальних проєктів, здатних ефективно відповідати реальним викликам і очікуванням спільноти. Етап пріоритизації розпочинається зі збирання й систематизації даних про актуальні запити громади. Використання різних методів, таких як опитування, глибинні інтерв'ю та організація фокус-груп, дозволяє отримати

комплексний аналіз потреб і визначити найважливіші напрями подальшої роботи.

Отже, основними методами та технологія залучення громад є:

1. Оцінка потреб громади (Community Needs Assessment):

- методи: опитування, анкетування, глибинні інтерв'ю, фокус-групи, SWOT-аналіз;
- технології: створення ресурсних карт громади, організація громадських обговорень, відкритих зустрічей та слухань;
- роль соціального працівника: організація процесу збору інформації, аналіз отриманих даних, сприяння громаді у визначенні пріоритетних проблем та потреб.

2. Фасилітація і модерація групової роботи:

- методи: планування й проведення робочих зустрічей, тренінгів, стратегічних сесій;
- технології: інтерактивні підходи, такі як мозковий штурм, метод «світового кафе», open space, створення дерев проблем/рішень для пошуку спільних рішень;
- роль соціального працівника: забезпечення сприятливого середовища для дискусій, підтримка рівних умов для кожного учасника, врегулювання конфліктів та підсумовування пропозицій.

3. Громадська освіта та інформування:

- методи: інформаційні кампанії, проведення публічних лекцій і семінарів;
- технології: використання соціальних мереж, місцевих медіа, розповсюдження інформаційних бюлетенів і буклетів про соціальні проблеми та можливості їх вирішення;
- роль соціального працівника: розробка зрозумілих та доступних інформаційних матеріалів, просвітницька робота, інформування громади про їхні права та ресурси.

4. Створення і підтримка громадських ініціативних груп:

- методи: виявлення активних громадян і їх мобілізація для формування команд;
- технології: організація зустрічей активістів, тренінги для побудови ефективних команд;
- роль соціального працівника: консультування з питань реєстрації громадських організацій, допомога в написанні грантових заявок, підтримка у розвитку організаційної спроможності.

5. Партисипативне планування і прийняття рішень:

- методи: залучення громадян до розробки стратегій і програм розвитку;
- технології: інструменти на кшталт бюджету участі (громадського бюджету), створення дорожніх карт розвитку, громадські слухання щодо проєктів і пропозицій;
- роль соціального працівника: забезпечення прозорості процесу, допомога у структуризації пропозицій громади, сприяння досягненню консенсусу.

6. Адвокація і лобіювання інтересів громади:

- методи: представництво інтересів громади перед владою або зацікавленими сторонами;
- технології: організація публічних звернень, петиції, зустрічі з представниками влади, кампанії для привернення уваги до важливих питань;
- роль соціального працівника: допомога громаді у формуванні вимог, підготовка аргументованої позиції, налагодження комунікації з державними установами.

7. Розвиток волонтерства:

- методи: залучення волонтерів до реалізації соціальних ініціатив та проєктів;
- технології: навчання волонтерів, упровадження систем мотивації та визнання їхньої діяльності;

- роль соціального працівника: координація діяльності волонтерів, створення умов для їх безпечної і продуктивної роботи.

Вибір відповідних методів і технологій здійснюється з огляду на особливості громади, специфіку проблеми, доступні ресурси та рівень розвитку громадянського суспільства. Комплексне застосування цих підходів дозволяє соціальному працівнику максимально ефективно використовувати потенціал громади для соціальних змін.

2.3. Особливості задіяння різних типів громад (сільські, міські, вразливі групи населення, ВПО) до участі у соціальних проєктах

Громада функціонує у власному соціальному часі, який охоплює минуле, теперішнє і майбутнє. Минуле в структурі громади визначається як сукупність явищ і аспектів, що втратили актуальність через прогресивний розвиток (наприклад, застарілі технології, методи управління, форми соціальних відносин, наукові знання тощо). Водночас окремі, найбільш цінні елементи минулого інтегруються у сучасність, набуваючи значущості в актуальному контексті (наприклад, витвори мистецтва, література та інші культурні прояви). Теперішнє виявляється через діяльність членів громади, їхню активність у досягненні поставлених цілей і реалізації інтересів. Воно також визначається суб'єктивними переживаннями і оцінками індивідів щодо власного існування, рівня задоволення потреб та взаємодії в межах спільноти. Майбутнє громади уособлює собою потенційний вимір розвитку, представлений через численні варіанти перспектив у формі планів, програм і проєктів, що ще не набули практичної реалізації. Саме в цій площині формуються моральні цінності та ідеали, які мотивують людську діяльність на шляху до прогресу.

Соціологія як генералізуюча дисципліна, що вивчає динаміку становлення і функціонування соціальних спільнот, аналізує увесь соціокультурний простір громади. Вона охоплює дослідження соціальних

процесів незалежно від їхньої природи — економічної, політичної, правової, творчої, релігійної, філософської чи етнічної. Окрім цього, соціологія має здатність надавати об'єктивне знання про реальний стан громади, фіксувати трансформаційні зміни в її межах, а також ідентифікувати нові процеси чи явища, які раніше не проявлялися.

Соціальна психологія прагне дослідити психологічні характеристики громади, закономірності взаємодії й комунікації, а також поведінкові та діяльнісні аспекти людей, які є наслідком їхньої інтеграції до спільноти.

У свою чергу, політологія охоплює широкий спектр питань, що стосуються життя громади, акцентуючи увагу на функціях держави, структурі органів влади, а також особливостях організації сучасного суспільства. Серед основних питань, які постають у цьому контексті, є наступні: яким чином у громаді забезпечується законність і правопорядок? Як відбувається захист економічного фундаменту громади? Якими механізмами регулюються соціальні конфлікти та досягається узгодження інтересів окремих членів громади і різних соціальних груп? Як гарантується екологічна безпека та ефективне використання природних ресурсів? Які принципи і механізми організовують діяльність органів місцевого самоврядування?

Ці питання становлять лише частину значного масиву проблематики, яку досліджує політологія в контексті локальних спільнот. Окрему увагу приділяють вивченню громадянського суспільства, особливо ролі політичних партій та громадських об'єднань у межах місцевих громад. Ці організації відіграють важливу роль, об'єднуючи суспільно-політичне життя соціуму. Варто зазначити, що в рамках місцевої соціальної політики особливого значення набувають діяльність громадських організацій, які виступають посередниками між органами місцевої влади та представниками громади.

Громадські організації мають потенціал зробити значний внесок у підтримку управлінської діяльності місцевих владних структур, сприяючи виконанню управлінських завдань. Вони активно залучають увагу членів

громади до найбільш нагальних соціальних проблем, пропонують можливі шляхи їх розв'язання та закликають органи влади до відповідного реагування.

Таким чином, акцент суспільних наук на дослідженнях, пов'язаних із вивченням громади, підкреслює її важливість для кожного члена. Саме в межах громади відбувається засвоєння та передача індивіду соціального досвіду. Тут кожен з членів навчається взаємодіяти в соціальному середовищі та регулювати свою поведінку залежно від ступеня участі в стосунках з іншими. Водночас дослідження громад розкривають, що громада є складною багатогранною структурою, де різні науки підкреслюють різні аспекти феномена.

Окремий напрямок досліджень присвячено ролі неурядових організацій у житті громади. Тут існують дві протилежні точки зору. Деякі дослідники бачать місцеву громаду як співтовариство, де ключову роль відіграють окремі особи, а неурядові організації чи місцева влада є лише складовими. Інші вважають, що нині громадські організації стають провідною силою в громаді, оскільки вони активізують та інтегрують суспільство, стимулюють місцеве самоврядування для вирішення проблем, і виступають простими каналами для виявлення суспільних потреб. Вони добре орієнтуються у своїй сфері діяльності, розуміючи важливі питання для групи, якій служать. Таким чином, місцеві громади і неурядові організації мають тісний взаємозв'язок між собою.

Дослідники зазначають, що поняття «громада» означає будь-яку спільноту людей, які об'єднані стабільними взаємозв'язками і прагнуть покращити себе та навколишній світ. У цьому визначенні окреслені найбільш загальні й вагомні ознаки громади як явища. Громада передусім є групою, що має соціально значущу мету, спрямовану на позитивні зміни як для кожного її члена, так і для світу довкола. Наявність мети та спільне прагнення до її досягнення визначають формування різнопланових, відносно стабільних взаємовідносин і зв'язків між членами громади[46].

Наукові та практичні уявлення щодо громади мають тривалу еволюцію і охоплюють широку сферу аспектів для вивчення. Це пов'язано зі складністю громади як соціального феномену, її багатогранністю і різноманітністю. Враховуючи це, можна запропонувати загальне визначення громади в рамках сучасних суспільних наук. У широкому розумінні територіальна громада — це система взаємодій і форм об'єднання людей, які проживають у певній низовій адміністративно-територіальній одиниці та взаємозалежні одне від одного. У більш вузькому значенні місцева громада виступає як специфічний тип спілкування, що виник у процесі історичного розвитку й оформлений як цілісна система.

Найбільш характерними ознаками громади є такі аспекти:

- спільність території, на якій проживають члени громади, що визначає географічну основу їх існування;
- активна взаємодія та спілкування поміж членами спільноти, що сприяє зміцненню соціальних зв'язків;
- цілісність і сталий розвиток громади як єдиного організму, що функціонує у гармонії;
- автономність і самодостатність, що включає в себе можливість здійснення самоуправління, саморегуляції та саморозвитку;
- здатність зберігати і відтворювати високу інтенсивність внутрішньої комунікації між учасниками спільноти;
- наявність певного рівня культурного розвитку з установленою системою норм і цінностей, яка є основою для формування соціальних зв'язків між людьми.

Громада, як форма соціального об'єднання, завжди характеризується комплексом взаємозв'язків та взаємозалежностей, що формуються між її членами. Одночасно вона являє собою системну єдність, структурну цілісність, яка базується на взаємодії елементів, що утворюють її складові. Інакше кажучи, громада володіє власною структурою, яка виражає сукупність стабільних взаємозв'язків, що забезпечують її цілісність і

самоідентичність. Проблематика визначення її структурних компонентів є досить багатогранною та складною. Знаходження відповіді на це питання залежить від специфіки концептуалізації суспільства загалом і його структури зокрема. Уникаючи детального аналізу альтернативних точок зору щодо соціальної структури, слід зосередитися на основних підходах до цієї теми. Деякі дослідники будують свої теоретичні моделі, виділяючи в межах суспільства автономні підсистеми, які взаємодіють одна з одною, впливаючи між собою і зазнаючи зворотного впливу. У рамках цього підходу зазвичай зазначають такі підструктури: економічну, соціальну, політичну та культурну.

Ці підструктури знаходять своє відображення у формі соціальних інститутів, які виступають ключовими механізмами забезпечення функціонування та стабільності соціальної системи. Згідно з теоретичною позицією А.Р. Редкліфа-Брауна, соціальна структура є організацією індивідів у певних взаємозв'язках, що регулюються інститутами. Інститути, у свою чергу, визначаються як встановлені моделі поведінки або сукупність таких моделей, що стосуються конкретної сфери соціального життя. Функціонування соціальної структури якраз і репрезентує соціальну динаміку, колективні дії та взаємодію суб'єктів, які залучені до соціальних відносин через механізми цієї структури.

Зрозуміло, що концепція Редкліфа-Брауна підкреслює роль соціальних інститутів як фундаментального компонента соціальної структури. Вони задають межі та варіативність соціальної поведінки, яка перестає бути хаотичною завдяки регуляторному впливу економічних, політичних, соціальних і культурних інститутів.

Інший підхід до аналізу структури спільноти орієнтується на дослідження соціальних процесів і явищ, що властиві цій спільноті. У цьому контексті автори навчального посібника з соціології акцентують увагу на наступних елементах:

- соціальні дії та взаємодії;

- зв'язки та взаємовідносини;
- соціальні цінності і норми.

Зазначені елементи набувають реалізації через різноманітні форми соціальної активності членів спільноти. Соціальна активність розглядається як індивідуальні або колективні дії суб'єктів, які прямо чи опосередковано обумовлені інтересами суспільних груп і цінностями, що ними поділяються.

Рівень ефективності залучення громади до соціальних проєктів значно визначається розумінням її унікальних рис. Кожна спільнота володіє своїми особливостями, потребами, доступними ресурсами та потенційними труднощами, що вимагає від соціальних працівників індивідуалізованого та адаптованого підходу.

Сільські громади можуть демонструвати унікальні риси, які створюють як можливості, так і виклики для їх розвитку та взаємодії із соціальними працівниками.

Основні характеристики включають міцні родинні та сусідські зв'язки, що сприяють високому рівню довіри всередині спільнот. Однак такі громади часто стикаються з обмеженістю фінансових, інфраструктурних та інформаційних ресурсів. Крім того, їм може бути властива інертність у впровадженні змін, а також очікування підтримки з боку влади, що свідчить про певну патерналістську культуру.

Робота соціального працівника в таких умовах має свої труднощі. Серед основних викликів можна назвати подолання консервативних настроїв, недовіру до зовнішніх ініціатив та загальний дефіцит досвіду у реалізації проєктів. Міграція молоді також посилює демографічні та соціальні проблеми в таких регіонах.

Для ефективної роботи з цими громадами доцільним є застосування специфічних методів залучення. Особливу увагу слід приділяти налагодженню особистих контактів через неформальних лідерів спільнот. Важливо використовувати традиційні формати зустрічей, такі як сільські сходки або збори. Демонстрація швидких успіхів здатна підвищити

мотивацію та довіру до проєктної діяльності. Навчання населення безпосередньо на місці, долучення місцевого бізнесу й фермерів для підтримки ініціатив також є ефективними інструментами. [1, с. 70].

Міські громади характеризуються декількома важливими аспектами, які визначають їх соціальну структуру та особливості функціонування. До таких рис належить багатогранність населення, що виявляється у віковій, соціальній та етнічній різноманітності. Громади демонструють високий рівень урбанізації, розвинену інфраструктуру та широкий доступ до інформаційних ресурсів. Водночас типовими для таких спільнот є низький рівень сусідської інтеграції, підвищена анонімність між мешканцями та значна соціальна нерівність.

Фахівці із соціальної роботи, взаємодіючи з міськими громадами, стикаються з низкою викликів. До них належать проблеми мобілізації великих груп населення, що вимагають адаптації до різноманітних потреб і особливостей окремих цільових аудиторій. Додатково виникають питання подолання байдужості громадян та посилення комунікацій в умовах домінуючого індивідуалізму.

Ефективність діяльності соціальних працівників у міському середовищі залежить від використання інноваційних підходів та методів задіяння громади. Серед таких методів можна виділити активне впровадження сучасних каналів комунікації, зокрема соціальних мереж та онлайн-платформ. Окрім того, організація тематичних заходів у громадських просторах, таких як парки, бібліотеки або культурні центри, сприяє налагодженню взаємодії між різними верствами населення. Потенціал співпраці з об'єднаннями співвласників багатоквартирних будинків, залучення бізнес-структур і засобів масової інформації також є важливим інструментом для досягнення соціальної згуртованості. Водночас розробка проєктів, орієнтованих на конкретні інтереси окремих мікрорайонів, дозволяє враховувати локальні потреби та забезпечити адресний підхід у роботі з громадами. [11, с. 115].

Вразливі групи населення, до яких належать особи з інвалідністю, люди похилого віку, багатодітні сім'ї та представники ЛГБТК+ спільноти, стикаються з низкою соціальних викликів.

Їхні основні особливості включають часті випадки дискримінації, ізоляцію від суспільства, обмежений доступ до ресурсів, знижену самооцінку та пасивну поведінку, що часто формуються під впливом попереднього негативного досвіду. Подолання цих труднощів є суттєвою складовою діяльності соціальних працівників, які мають засновувати свою роботу на принципах довіри, боротьби зі стигматизацією, забезпечення інклюзивності та пристосування конкретних методів соціального втручання до унікальних особливостей кожної групи.

Ефективними практиками роботи з вразливими верствами населення є як індивідуальні підходи, так і організація групових форматів діяльності у безпечному, підтримувальному середовищі. Створення груп самодопомоги, проведення тренінгів для розвитку внутрішніх ресурсів особистості та підвищення її адвокаційних спроможностей сприяють інтеграції цих осіб у суспільне життя. Важливо залучати представників вразливих категорій до формулювання та реалізації програм підтримки, дотримуючись принципу «нічого для нас без нас». Такий підхід забезпечує більшу ефективність соціальної роботи та сприяє побудові справедливого і солідарного суспільства. [20, с. 40].

Внутрішньо переміщені особи (ВПО) стикаються з низкою специфічних труднощів, пов'язаних із травматичним досвідом, втратою домівки та звичного середовища, а також необхідністю пристосовуватись до нового життя у приймаючій громаді. Їм часто потрібна психосоціальна підтримка, допомога з працевлаштуванням і забезпечення житлом, поряд із почуттям тимчасовості, яке часто супроводжує їхнє нове становище.

Соціальні працівники стикаються з викликами, які включають допомогу у подоланні психологічних травм переселенців, сприяння їхній інтеграції в місцеві спільноти, урегулювання потенційних конфліктів між

ВПО та місцевим населенням, а також забезпечення доступу переміщених осіб до соціальних і адміністративних послуг.

Для ефективної роботи з ВПО можна застосовувати різні методи: створення інформаційних центрів і хабів для переселенців, організація адаптаційних проєктів та культурних заходів для активнішого залучення до життя громади, професійна психологічна підтримка, інтеграція через залучення до місцевих активностей чи ініціатив, розвиток волонтерства серед ВПО, сприяння їхньому працевлаштуванню та соціалізації через колективні проєкти. Такі заходи дозволяють не лише подолати кризи адаптації, але й побудувати міцніші зв'язки між приймаючою громадою та переселенцями [8, с. 25].

Соціальний працівник має глибоко розуміти специфіку та динаміку різних типів громад, демонструвати гнучкість у підходах та вміло коригувати свої дії відповідно до унікальних потреб і обставин кожної спільноти.

2.4. Психологічні та соціальні бар'єри участі громад у соціальних проєктах та шляхи їх подолання

Попри очевидні переваги залучення громад до соціальних ініціатив, соціальні працівники нерідко зіштовхуються з численними перешкодами, які ускладнюють активну участь населення в цих проєктах. Зазначені труднощі можуть бути як психологічними, так і соціальними за своєю природою.

Психологічні бар'єри є важливим аспектом, що впливає на соціальну активність та громадянську участь. Вони включають низку внутрішніх перепон, які перешкоджають індивідуям долучатися до суспільного життя або брати участь у вирішенні спільних проблем. До таких бар'єрів належать:

-пасивність і апатія: цей феномен може бути результатом тривалого періоду патерналізму, розчарування через невдалі попередні ініціативи або усвідомлення власної безпорадності перед значними суспільними

труднощами. Люди часто вважають, що їхня участь не матиме відчутного впливу;

- недовіра: брак довіри до державних інституцій, громадських організацій або навіть до власних можливостей нерідко зумовлений попереднім негативним досвідом. Ця проблема може суттєво стримувати їх готовність брати участь у нових ініціативах;

- страх: одним із серйозних бар'єрів є страх перед потенційними змінами, публічним висловленням власної думки, відповідальністю, можливими помилками або навіть осудом чи висміюванням з боку інших;

- низька самооцінка та відсутність віри у власні сил: представники громади можуть сумніватися в своїй здатності впливати на розвиток подій чи сприяти розв'язанню соціальних проблем. Зниження самоефективності обмежує їх мотивацію до активності [18, с. 55];

- відсутність мотивації: часто громадяни не усвідомлюють особисту вигоду від своєї участі у колективних діях або не відчують належності до спільної справи, що гальмує їх залученість;

- емоційне та фізичне «вигорання» активістів: даний бар'єр виникає через надмірне навантаження на окремих членів громади, які систематично беруть участь у всіх ініціативах. З часом така активність може призводити до виснаження як ресурсів, так і мотивації цих осіб.

Таким чином, усунення психологічних бар'єрів є необхідною умовою для підвищення рівня громадянської активності й ефективності колективних дій у сучасному соціальному середовищі.

Соціальні бар'єри, що стоять на заваді ефективній участі громади в різних ініціативах, можна перелічити наступним чином:

- недостатня поінформованість мешканців. Дуже часто громада може взагалі не мати достатньої інформації про можливості залучення до ініціатив, доступні проєкти чи конкретні шляхи участі у них. Відсутність прозорості комунікації та роз'яснень викликає байдужість або нерозуміння, що значно знижує інтерес до таких заходів;

- обмеженість часу та ресурсів у членів громади. Особливо ця проблема актуальна для тих людей, хто обтяжений професійними обов'язками, має невеликі фінансові можливості або доглядає за дітьми, літніми родичами чи хворими членами родини. В таких умовах участь у справах громади або соціальних проєктах стає просто недосяжною розкішшю;

- соціальна роз'єднаність та конфліктні ситуації. Часто в громадах спостерігається напруженість між окремими групами, що ускладнює створення атмосфери співпраці. Це можуть бути як розбіжності між корінними мешканцями та внутрішньо переміщеними особами, так і непорозуміння між етнічними чи культурними групами, які історично мешкають у даному регіоні;

- недоступність форматів участі для пересічних мешканців. Буває, що зустрічі або важливі заходи організовуються у час чи місці, які є незручними для більшості учасників. Додатково, якщо інформаційні матеріали складені мовою, яку важко зрозуміти звичайному громадянину через використання надто складних або технічних термінів, це тільки відштовхує потенційних учасників;

- відсутність підтримки з боку органів місцевого самоврядування. У випадках, коли місцева влада не демонструє зацікавленості в залученні громади до ухвалення рішень, ставиться до цього формально або й свідомо створює перепони, ініціативи майже приречені на провал через брак координації та сприяння з боку офіційних структур;

- нестача лідерів у громаді або слабкий розвиток лідерських якостей у активістів. Коли у спільноті немає авторитетних і ініціативних особистостей, здатних об'єднати й надихнути інших, процес налагодження співпраці значно ускладнюється і часто перетворюється на хаотичні спроби без чіткої стратегії та бачення цілей.

Таким чином, усунення цих соціальних бар'єрів може стати важливим кроком для забезпечення активної участі громади в житті свого регіону та ефективного розвитку їхньої спільноти.

Звертаючи увагу на сучасні реалії звернемо увагу на соціально-психологічні бар'єри участі вимушених переселенців у соціальних проектах у зв'язку з їх адаптацією.

Адаптація до нових умов життя є складним і багатогранним процесом, у якому значну роль відіграють соціально-психологічні фактори. Одним із ключових чинників, що впливають на здатність людини пристосуватися до змін, є рівень соціальної підтримки. Вона є базисом, який підсилює почуття стабільності та безпеки, а також сприяє зниженню стресу. Соціальна підтримка може проявлятися у різноманітних формах: від емоційної та матеріальної допомоги близьких і друзів до сприяння з боку громадських організацій чи державних структур. Дослідження підтверджують, що міцність соціальних зв'язків безпосередньо впливає на психологічний комфорт особистості та її здатність знаходити себе в новому оточенні. Проте відсутність такої підтримки або ж несприятливе ставлення місцевих жителів може значно ускладнити процес адаптації, створюючи відчуття ізоляції та відторгнення, які підривають внутрішній ресурс людини.

Не менш важливими факторами є міжкультурна взаємодія та прийняття нових соціальних норм і культурних традицій. Готовність вимушених переселенців активно комунікувати з місцевим населенням, відкритість до нових культурних надбань і бажання інтегрувати їх у власний життєвий уклад відіграють ключову роль у полегшенні адаптації. Навзаєм ставлення приймаючої спільноти так само є потужним чинником: позитивний настрій населення та визнання переселенців як інтегрованої частини суспільства сприяють формуванню довіри та взаємоповаги, тоді як упередження або дискримінація можуть мати руйнівний вплив, створюючи додаткові бар'єри для адаптації.

Окремої уваги потребує психологічний стан переселенців, адже більшість із них пережили травматичні події, що залишили глибокий

відбиток на їхній емоційній сфері. Посттравматичний стресовий розлад, депресія, емоційне виснаження – це випробування, з якими стикаються багато з них, після того як були змушені залишити рідні домівки. У таких випадках особливо актуальним постає питання надання професійної психологічної допомоги, яка не лише допомагає подолати наслідки пережитого стресу, але й підтримати ресурси особи, необхідні для встановлення душевної рівноваги та початку нового життя.

Таким чином, адаптація вимушених переселенців є комплексним явищем, що залежить від цілого ряду соціальних та психологічних чинників. Серед них найважливіше значення мають рівень соціальної підтримки, ефективність стратегій подолання стресу, ступінь інтеграції в місцеву громаду через міжкультурну взаємодію та психологічна стійкість особистостей. Розуміння цих аспектів дозволяє розробляти ефективні програми та ініціативи, спрямовані на створення сприятливих умов для інтеграції переселенців у нове суспільство. Такі програми сприяють підвищенню якості життя людей у незнайомих для них обставинах і допомагають їм знайти свою роль у новій громаді.

Ефективний процес адаптації людей, вимушених залишити свої домівки через особливі життєві обставини, великою мірою залежить не тільки від їхнього внутрішнього ресурсу, який охоплює психологічну стійкість, здатність до змін і прагнення до активних дій задля нового початку. Невід’ємним фактором у цьому процесі також є підтримка з боку навколишнього соціального середовища, яке включає як родину чи близьке оточення, так і ширше залучення державних та громадських структур. Важливим елементом є розробка програм соціальнопсихологічної підтримки, які мають вирішальне значення у мінімізації негативного впливу стресу, розвитку обдуманих і адаптивних моделей поведінки, а також формуванні позитивного простору для інтеграції переселенців у нові спільноти, сприяючи їхньому почуттю належності та безпеки [47].

Багато країн впроваджують програми соціальної допомоги для вимушених переселенців, що охоплюють фінансову підтримку, забезпечення житлом, допомогу у працевлаштуванні, а також освітні програми. У державах Європейського Союзу, зокрема, діють спеціалізовані центри допомоги біженцям, де надаються послуги психологічного консультування та підтримується їх соціальна адаптація [48]. В Україні впроваджується ряд державних програм, спрямованих на підтримку внутрішньо переміщених осіб. Ці ініціативи включають надання психологічної допомоги, проведення адаптаційних тренінгів та забезпечення можливостей для професійної перекваліфікації.

На міжнародній арені значний вклад у допомогу переселенцям здійснюють організації, такі як ООН, Міжнародний комітет Червоного Хреста та Міжнародна організація з міграції. Їхні зусилля спрямовані на задоволення основних потреб людей, психологічну підтримку та створення умов для успішної інтеграції в нові громади [49].

Незважаючи на наявність численних програм підтримки, успішна адаптація переселенців значною мірою залежить від комплексного підходу, що поєднує державні ініціативи та активну участь громадянського суспільства. Серед найбільш дієвих заходів можна виділити наступне:

- освітні та професійні програми – забезпечення можливостей для набуття нових професійних навичок і підвищення конкурентоспроможності переселенців на ринку праці;
- покращення психологічної стійкості – організація тренінгів і семінарів, спрямованих на розвиток навичок саморегуляції та подолання стресу;
- сприяння соціальній інтеграції – запровадження ініціатив для залучення переселенців до життя громади через участь у культурних, спортивних та інших соціальних заходах;

- підтримка з боку місцевих громад – проведення просвітницьких кампаній у регіонах прийому для зменшення упереджень і формування толерантного ставлення до новоприбулих[50].

Таким чином, для ефективної адаптації вимушених переселенців необхідний всебічний підхід, який об'єднує психологічну підтримку із соціальною та економічною інтеграцією. Розвиток якісних програм допомоги має стати ключовим завданням як державних структур, так і громадських організацій. Це дозволить знизити рівень соціальної напруги та сприятиме побудові стійкого й згуртованого суспільства.

Шляхи подолання бар'єрів у залученні спільнот до активної участі є важливим аспектом роботи соціального працівника та інших фахівців, що прагнуть до розвитку громад. Детально розглянемо основні кроки, які забезпечують ефективне усунення перешкод.

1. Побудова довіри. Для ефективної співпраці соціальний працівник повинен показати свою об'єктивність, професійний підхід та справжню зацікавленість у покращенні життя громади. Це можливо лише за умови прозорості всіх процесів, чіткого виконання обіцяного та поступової, систематичної роботи над визначеними цілями. Вміння з часом утвердити довіру є ключовим для успішної комунікації та співпраці.

2. Інформування та просвіта. Не менш важливим аспектом є активна робота з надання членам громади актуальної інформації про доступні можливості участі. Варто забезпечити чітке пояснення цілей будь-якого проєкту, очікуваних результатів і ролі кожного учасника у процесі його реалізації. Це можна досягти через постійні контакти, створення зрозумілих інформаційних матеріалів і використання найзручніших каналів комунікації.

3. Демонстрація швидких перемог. Для підвищення мотивації до змін ефективно реалізовувати невеликі, але видимі ініціативи, які дають миттєвий позитивний результат. Такі дії демонструють користь від спільних зусиль та допомагають учасникам переконатися в досяжності великих цілей.

4. Створення інклюзивних форматів участі. Організація зустрічей у зручному місці та в зручний час сприяє підвищенню рівня доступності заходів. Використання простих, зрозумілих мовних конструкцій, залучення перекладачів (за потреби) та адаптація матеріалів до потреб різних вікових чи соціальних груп дозволяють забезпечити рівноправність та комфорт для всіх зацікавлених сторін.

5. Навчання та розвиток лідерських якостей. Ефективною практикою є організація освітніх активностей, спрямованих на підвищення компетенцій активістів. Тренінги з розвитку лідерства, базові знання у сферах командної роботи або проєктного менеджменту сприяють формуванню самодостатніх учасників процесу, здатних брати на себе відповідальність за спільну справу.

6. Фасилітація діалогу та врегулювання конфліктів. Соціальний працівник може виступати посередником у ситуаціях, коли між групами виникають конфлікти чи незрозуміння. Його роль полягає у допомозі сторін знайти спільні інтереси, точки порозуміння та способи вирішення суперечностей мирним шляхом.

7. Залучення й підтримка місцевої влади. Розвиток партнерських відносин із представниками органів місцевого самоврядування є важливим фактором успішності будь-яких ініціатив. Демонстрація вигоди співпраці для обох сторін сприяє підтримці важливих проєктів і підвищенню їхньої результативності.

8. Індивідуальна робота та персональна підтримка. Часом деякі члени громади потребують більшої уваги для подолання власних страхів та невпевненості. Надання їм індивідуальних консультацій, підтримки у придбанні нових навичок або просто психологічної допомоги допоможе включити їх у процес і відчувати свою значущість.

9. Визнання та заохочення є важливими елементами, що сприяють зміцненню згуртованості громади. Це передбачає публічне підкреслення внеску активних учасників, чиї зусилля спрямовані на розвиток спільноти та вирішення важливих питань. Зокрема, доцільним є створення цілісної

системи нематеріальних стимулів, які включають вручення грамот, подяк або інших форм символічного відзначення. Такі підходи не тільки мотивують активних членів продовжувати свою діяльність, але й демонструють важливість їхнього вкладу, створюючи приклад для інших.

Подолання цих бар'єрів представляє собою складне, проте вкрай необхідне завдання для кожного соціального працівника, який прагне максимально ефективно залучити громаду до участі у різноманітних соціальних проєктах. Це вимагає не лише значних зусиль та відданості справі, але й розвитку стратегій, які можуть успішно переконати членів громади взяти активну участь у спільних ініціативах. Завдяки цьому процесу створюється можливість для зміцнення соціальних зв'язків та забезпечення сталого розвитку громади у довгостроковій перспективі.

РОЗДІЛ 3. ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАДІЯННЯ ГРОМАД ДО УЧАСТІ У СОЦІАЛЬНИХ ПРОЄКТАХ В СУЧАСНИХ УМОВАХ УКРАЇНИ

3.1. Аналіз сучасного стану задіяння громад до участі у соціальних проєктах в Україні

Сучасний рівень залучення громад до соціальних проєктів в Україні відзначається неоднорідністю та нерівномірністю розвитку. Це значною мірою обумовлено історичними чинниками, впливом децентралізаційних процесів і наслідками повномасштабної війни.

Позитивні тенденції та досягнення, які набувають дедалі більшого значення у суспільстві, свідчать про зростання активності громад, розширення їхніх можливостей і посилення ролі на місцевому та національному рівнях.

Одним із ключових чинників стало законодавче закріплення та процес децентралізації. Прийняття таких важливих законодавчих актів, як Закон України «Про співробітництво територіальних громад» і «Про місцеве самоврядування в Україні», а також впровадження реформи децентралізації, створили необхідну правову й інституційну основу для розширення повноважень місцевих громад. Надавши громадам більше можливостей та ресурсів для самостійного управління, ці зміни стимулюють громадську активність і сприяють посиленню їхньої ролі у розв'язанні соціально-економічних викликів на місцевому рівні[5, с. 30].

Значно зросла й кількість ініціатив, що виходять із громадянського суспільства, яке стало набагато активнішим за останні роки. Після подій Революції Гідності та початку російсько-української війни спостерігається активний розвиток громадських організацій, благодійних фондів та волонтерських рухів. Ці об'єднання нерідко стають рушійною силою

соціальних змін, ефективно залучаючи мешканців до участі в різноманітних проєктах, спрямованих на покращення локальних умов життя.

У свою чергу, суттєво розвивається проєктна культура, що стала можливою завдяки підтримці міжнародних донорів, таких як USAID, ЄС, ПРООН, а також завдяки зусиллям вітчизняних фондів. Сьогодні як представники громадянського суспільства, так і органи місцевого самоврядування оволодівають важливими знаннями у сфері проєктного менеджменту, грантрайтингу та фандрайзингу. Це дозволяє успішно залучати фінансові й організаційні ресурси для реалізації значущих ініціатив.

На особливу увагу заслуговують так звані «ініціативи знизу», в межах яких мешканці самостійно визначають і вирішують нагальні потреби своїх громад. Успішні приклади включають створення ОСББ, реалізацію проєктів «громадського бюджету» або «бюджетів участі», розвиток туристичних маршрутів у регіонах та екологічні ініціативи. Ці проєкти демонструють як колективну відповідальність місцевих жителів, так і їхню готовність до самоорганізації.

Окремо варто виділити безпрецедентний розвиток волонтерського руху в умовах повномасштабної війни. Масштаби цього явища є надзвичайно значущими: волонтери забезпечують допомогу Збройним силам України, підтримку внутрішньо переміщених осіб і надання гуманітарної допомоги тим, хто цього потребує. Це вражаюче явище свідчить про високий рівень самоорганізації, здатність громадян до мобілізації ресурсів і рішучість брати активну участь у подоланні критичних суспільних викликів.

Спільними зусиллями законодавців, громадського сектору та ініціативного населення поступово формуються нові підходи до управління територіями, вирішення проблем і підтримки злагоди всередині суспільства. Це підкреслює важливість консолідації зусиль на усіх рівнях для майбутнього сталого розвитку [4, с. 15].

Соціальні проєкти одночасно являють собою як інноваційні продукти, так і інноваційні процеси, оскільки охоплюють повний цикл – від зародження

ідеї до її практичної реалізації. Вони базуються на чітких критеріях, які забезпечують їх дієвість та ефективність. Зокрема, ключовими аспектами соціальних проєктів є їхня своєчасність, що передбачає оперативне вирішення актуальних соціальних проблем у момент їх загострення, безпосередньо в місцях, де вони виникають. Адресність визначається здатністю проєктів спрямовувати підтримку прямо на цільову аудиторію, а також непрямо впливати на ширше коло, зокрема місцеві громади.

Доступність у рамках таких ініціатив означає підбір методів та форм роботи, які гармонійно враховують соціально-психологічні особливості цільової групи, забезпечуючи учасникам максимально комфортну інтеграцію у процес. Прозорість проєктів передбачає проведення інформаційних кампаній, які висвітлюють хід реалізації та результати, роблячи процес зрозумілим і доступним для громадськості. Важливою складовою також є відповідність проєкту як цілям і потребам організацій-бенефіціарів, так і запитам донорів, що фінансово чи іншими способами підтримують ініціативи. Заключною характеристикою виступає результативність, яка полягає у задоволенні потреб не лише конкретної особи чи групи осіб, але й цілої громади загалом[52].

Соціальне проєктування тісно інтегрується із поняттями традицій і новацій, формуючи баланс між збереженням культурної спадщини та впровадженням змін у соціальному середовищі. Наприклад, окремі проєкти можуть бути спрямовані на підтримку традицій чи збереження культурних пам'яток – такі ініціативи називають підтримуючими проєктами (реставраційного або реанімаційного характеру). Водночас соціальна робота все більше орієнтується на створення інноваційних моделей та рішень. Такі ініціативи ставлять за мету досягнення нових результатів, які матимуть значущий соціальний вплив. Особливою рисою цих проєктів виступає їхня інноваційність, що розглядається як впровадження нових ідей, підходів і технологій для вирішення актуальних соціальних проблем на різних рівнях. [51].

Соціальні проекти є потужним інструментом для досягнення позитивних змін у суспільстві, сприяючи вирішенню нагальних проблем та покращенню якості життя людей. Для детального вивчення впливу подібних ініціатив доцільно звернути увагу на зарубіжний досвід у розробці й реалізації інноваційних підходів до соціальної взаємодії. Прикладом успішної діяльності в цій сфері є діяльність центральної посередницької платформи з питань волонтерства, що функціонує у Швейцарії. Ця організація реалізує різноманітні проекти, які довели свою значущість як для учасників, так і для тих, кого ці ініціативи безпосередньо підтримують.

Організація соціальних проектів охоплює кілька основних завдань. З одного боку, вона сприяє розвитку ключових навичок і здібностей у тих, хто долучається до їх реалізації, стимулюючи індивідуальне зростання та формуючи громадянську активність. З іншого боку, подібні ініціативи націлені на надання реальної підтримки тим, хто її потребує, пропонуючи ефективні рішення для соціальних, економічних або інших проблем громади. Такий підхід не лише забезпечує тимчасову допомогу, а й закладає основу для довгострокових змін у суспільному житті.

Досвід Швейцарії демонструє важливість залучення усіх можливих ресурсів для створення стійких рішень, здатних адаптуватися до змінюваних умов та потреб суспільства. Цей приклад може стати джерелом натхнення для інших країн, охочих впроваджувати подібні моделі соціальних проектів і вдосконалювати механізми їх реалізації задля більшого суспільного блага [53].

Один з таких проектів, «Менеджер з комунікацій», об'єднує професіоналів і пенсіонерів, які надають свій експертний досвід громадським організаціям. Цей проект здійснюється в онлайн-форматі, доповнений щомісячними пленарними засіданнями. Учасники отримують можливість працювати самостійно, планувати свої дії на основі власного досвіду і координувати зусилля з колегами в Innovage Suisse Romande. Щоб детальніше ознайомитися з діяльністю, учасники можуть пройти вступну

співбесіду, долучитися до щомісячних зустрічей мережі, а також підтримувати своїх колег з інших мереж і центрального комітету. Серед завдань проєкту: створення матеріалів для публікації на веб-сайті Suisse Romande, написання статей, заохочення нових проєктів та учасників через оголошення в Інтернеті, пошук релевантних ресурсів та контактів із місцевими та спеціалізованими ЗМІ у франкомовній Швейцарії. Очікування щодо учасників включають освіту та спеціальні знання в галузі комунікацій, маркетингу та продажів; практичний досвід; а також цікавість і прагнення сприяти добру [53].

Наступний проєкт, запропонований для розгляду, спрямований на боротьбу з ізоляцією серед літніх людей. До пандемії COVID-19 у кантоні Женева близько 15 000 осіб похилого віку жили наодинці, ізольовано від суспільства. Однак після пандемії ця кількість зросла ще більше. Асоціація літніх людей "Dome" прагне допомогти в подоланні ізоляції, надаючи безкоштовну підтримку. Для налагодження живого спілкування волонтери щотижня відвідують пенсіонерів, які залишаються самотніми у своїх оселях. Така взаємодія може включати прогулянки, спільні походи за покупками, відвідування пошти чи інші повсякденні активності.

До волонтерів висувають кілька важливих вимог: чутливість до вікових проблем та усвідомлення впливу соціальної ізоляції, відповідальність, чесність, конфіденційність, професіоналізм, а також емпатію й толерантність до інших.

Інноваційні соціальні ініціативи, такі як цей проєкт, мають на меті забезпечити професійну підтримку та створити комфортні умови для саморозвитку й реалізації учасників. Наприклад, програму «Наставництво на основі особистого потенціалу» реалізує центральна платформа волонтерства у Швейцарії. Ця програма з 2013 року сприяє молодим людям у досягненні кар'єрних цілей або соціальної інтеграції. Особлива увага приділяється молоді, яка не має достатньої сімейної підтримки, походить зі складних соціально-економічних умов або прибуває до країни як біженці [53].

Через механізм індивідуального наставництва молоді дорослі виконують роль наставників, підтримуючи підлітків у процесі їхньої професійної орієнтації. Наставники здійснюють моніторинг прогресу своїх підопічних, сприяють розвитку їхньої самооцінки та соціальних навичок шляхом регулярних індивідуальних зустрічей. Наставницька діяльність може бути організована за принципом чотирьох навчальних модулів, включаючи практичні семінари й інші формати освітніх ініціатив. У рамках цього проєкту учасники отримують можливість оволодіти техніками позитивної психології й вдосконалити свої соціальні та тренерські компетенції.

Одним із напрямів втілення суспільних цілей щодо розвитку інтелектуальних і творчих здібностей є створення та реалізація соціальних ініціатив, спрямованих на підтримку творчих можливостей осіб з особливими освітніми потребами. У цьому контексті значущим прикладом стало відкриття першої в місті Запоріжжя інклюзивної бібліотеки. Простір закладу спроектовано з урахуванням специфічних потреб людей з інвалідністю, дотримуючись усіх стандартів архітектурної доступності та безбар'єрного середовища. Потреби різних категорій відвідувачів були ретельно враховані, зокрема осіб з порушеннями опорно-рухового апарату, осіб із вадами зору, а також батьків із малюками в дитячих візочках.

Книжковий фонд бібліотеки було доповнено 46 примірниками книг, надрукованих шрифтом Брайля, та 67 виданнями зі збільшеним шрифтом для осіб зі слабким зором. Окрім цього, заклад пропонує послугу електронної книги й доставку літератури за попереднім запитом. Усі сервіси надаються безкоштовно, а читачам забезпечений вільний доступ до Інтернету [54].

В контексті дослідження виділимо і проблемні аспекти та виклики, які постають перед суспільством і місцевими громадами, є багатовимірними та потребують комплексного підходу для їх подолання. Нижче наведено більш детальне розкриття ключових проблем:

- нерівномірність розвитку громад є однією з найбільш гострих проблем, яка демонструє значний розрив у рівні активності та залученості

між різними регіонами країни. У той час як громади західних і центральних областей проявляють більшу ініціативу й активність, населення східних і південних регіонів, а також територій, які перебувають у стані деокупації чи близькі до зони військових дій, стикається з цілою низкою перешкод. До них належать складна безпекова ситуація, пережиті психологічні травми, зруйнована інфраструктура та низький рівень довіри до ініціатив урядових і громадських проєктів;

- залежність від зовнішнього фінансування сьогодні є значущим бар'єром на шляху до сталого розвитку соціальних програм. Значна частина ініціатив реалізується за грантові кошти міжнародних донорів, що, з одного боку, відкриває нові можливості, але водночас створює сильну залежність від зовнішніх джерел підтримки. Унаслідок цього виникає ризик припинення проєктів після завершення фінансування, якщо громади не знайдуть альтернативних способів забезпечити їх стійкість і подальше функціонування;

- обмежена спроможність органів місцевого самоврядування також залишається помітною перешкодою на шляху до ефективного управління. Попри проведену реформу децентралізації, багато органів усе ще стикаються з низьким рівнем компетенцій і недостатньою мотивацією для активної взаємодії з громадами. У деяких випадках взаємодія набуває формального або навіть імітаційного характеру, що підриває віру населення у реальність впровадження позитивних змін;

- низька правова культура та недостатня поінформованість громадян про їхні права, обов'язки та доступні механізми участі у житті громади призводять до значної пасивності серед населення. Багато людей не знають про свої можливості активно впливати на процеси прийняття рішень на місцевому рівні або не вміють захищати свої інтереси у разі виникнення складних ситуацій. Це ж стосується і деяких представників влади, що додатково ускладнює співпрацю між громадянами і державними інституціями;

- кадрові проблеми є ще одним важливим аспектом, який впливає на якість роботи соціальних структур у громадах. У багатьох регіонах спостерігається критична нестача кваліфікованих фахівців, зокрема соціальних працівників, які могли б професійно працювати з населенням, особливо в умовах новостворених об'єднаних територіальних громад (ОТГ). До цього додається низький престиж професії та недостатній рівень її фінансової підтримки, що ускладнює залучення молодих фахівців;

- психологічні наслідки війни несуть серйозну загрозу для процесу соціального відновлення та розвитку громадянської активності. Травматичний досвід бойових дій, хронічний стрес через тривалу невизначеність і небезпеку, депресивні настрої та емоційне вигорання впливають на всіх учасників суспільного процесу – як на мешканців громад, так і на організаторів соціальних проєктів. Це значно знижує мотивацію до участі в реалізації ініціатив і ускладнює формування дієвої командної роботи.

Сучасний рівень залучення громад до участі у соціальних проєктах в Україні свідчить про наявність великого потенціалу. Утім, для його повноцінної реалізації необхідна систематична підтримка, усунення наявних перешкод та покращення професійних навичок соціальних працівників.

3.2. Виклики, що постають перед соціальними працівниками в процесі задіяння громад до участі у соціальних проєктах

Діяльність соціального працівника, спрямована на залучення громад до активної участі у реалізації різноманітних соціальних проєктів, є напруженою та потребує неабиякої витримки, професійності й комплексного підходу. У контексті сучасної України, ця робота нашоухується на низку серйозних викликів, які значно ускладнюють її виконання. Ці труднощі можна умовно структурувати за кількома основними категоріями, до яких належать інституційні проблеми, питання професійної компетенції та

психологічно-соціальні чинники, що впливають як на самих фахівців, так і на громади, з якими вони працюють. Фахівцю необхідно не лише долати ці бар'єри, а й знаходити способи мотивувати громади долучатися до таких ініціатив, враховуючи складні реалії суспільного життя.

Інституційні та організаційні виклики соціальної роботи є багатограними та охоплюють широкий спектр проблем, які суттєво впливають на ефективність реалізації проєктів і сталий розвиток громад. Однією з найгостріших проблем залишається недостатня інституційна підтримка. Соціальні працівники часто стикаються з нехтуванням їхньої діяльності або мінімальною допомогою з боку органів місцевого самоврядування чи керівництва соціальних служб. Це проявляється у незадовільній розробці стратегій залучення громади, недостатньому рівні фінансування, обмеженому доступі до необхідних ресурсів, а також бракові часу для якісної роботи з громадою, що посилює тиск на працівників, знижуючи ефективність їхньої діяльності[13, с. 45].

Значною перешкодою на шляху до успішної реалізації соціальних ініціатив є бюрократична складність усіх процедур. Довготривалий процес погодження проєктів, громіздкий документообіг та недостатня гнучкість у прийнятті управлінських рішень часто створюють ситуації, коли як працівники соціальної сфери, так і самі члени громади втрачають мотивацію до активної участі у проєктній роботі. Цей аспект потребує фундаментальної реформи для покращення умов роботи.

Не менш серйозною проблемою є відсутність стабільних механізмів фінансування. Коли діяльність соціальних служб залежить виключно від грантового фінансування або короткотермінових проєктів, виникає серйозна проблема планування на довгострокову перспективу. Це унеможливорює сталий розвиток ініціатив і створює постійний стан невизначеності щодо майбутніх можливостей реалізації програм.

Крім того, специфічним викликом є конфлікт інтересів між громадами та місцевою владою. Подекуди державні органи сприймають громадську

активність як потенційну загрозу власному впливу або контролю над електоратом. Це може призводити до створення штучних перешкод і бар'єрів для соціальних працівників і громадян, які прагнуть залучитися до ініціатив.

Ще один значущий аспект полягає у слабкості партнерських зв'язків. Налагодження співпраці між державними структурами, комунальними установами та громадськими організаціями залишається недостатнім. Відсутність чіткої взаємодії між цими ключовими суб'єктами суттєво обмежує можливості для спільного вирішення актуальних соціальних проблем. Розвиток ефективних партнерств є критично необхідним кроком для посилення результативності соціальної роботи та більш гармонійного розвитку громад.

Професійні та компетентнісні виклики, які постають перед соціальними працівниками, є багатогранними та вимагають детального аналізу, оскільки вони напряду впливають на ефективність роботи із громадою та якість наданих послуг. Їх можна представити у кількох основних аспектах.

По-перше, існує проблема недостатньої професійної підготовки. Сучасні освітні програми, які призначені для підготовки соціальних працівників, часто не враховують всі потреби і специфіку реальної роботи на місцях. Нерідко вони не включають достатньої теоретичної й практичної бази з таких важливих сфер, як методи фасилітації, управління проєктами, фандрайзинг і конфліктологія. Це створює прогалини в знаннях і навичках фахівців, що гальмує їхню здатність ефективно взаємодіяти з громадою та вирішувати складні соціальні запити[10, с. 78].

По-друге, серйозним викликом є перевантаження і професійне вигорання. Велика кількість клієнтів у поєднанні з високим емоційним напруженням негативно позначається на психологічному стані працівників. Додатковим чинником є незадовільний рівень оплати праці, що призводить до втрати мотивації займатися ініціативною і творчою роботою з громадою.

У результаті виникають значні труднощі в підтриманні високого рівня професійної активності.

Ще одним важливим аспектом є відсутність супервізії та підтримки з боку професіоналів. Соціальні працівники часто знаходяться в ізоляції, позбавлені можливості обговорити складні випадки своєї практики чи отримати консультації у більш досвідчених колег. Це ускладнює прийняття рішень і може призводити до помилок або стресових ситуацій, уникнути яких було б легше за умов регулярної супервізії чи психологічної підтримки.

Окремо варто підкреслити складність роботи з конфліктними групами всередині громади. Соціальним працівникам доводиться шукати підходи до різних категорій населення, чії інтереси можуть бути кардинально протилежними, що вимагає високого рівня навичок у стратегіях врегулювання конфліктів і досягнення компромісів. Вміння балансувати між різними точками зору та знаходити консенсус є критично необхідними навичками, які нерідко викликають чималі труднощі в умовах обмежених ресурсів.

Ці виклики формують міцний комплекс бар'єрів, які потребують системного вирішення через реформування освітніх програм, забезпечення належних умов праці та розбудову системи професійної підтримки для соціальних працівників. Тільки таким чином можна підвищити ефективність їхньої діяльності та забезпечити сталий розвиток громад.

Виклики, спричинені війною у психосоціальній сфері:

- травматичний досвід населення. Велика кількість людей, особливо мешканців постраждалих від бойових дій регіонів та внутрішньо переміщених осіб, стикаються з психологічними травмами. Ці травми виявляються у вигляді апатії, недовіри, підвищеної тривожності чи навіть агресії, що значно ускладнює їхню участь у будь-яких ініціативах, окрім спрямованих на задоволення базових потреб[3, с. 20];

-міграційні процеси. Масштабне переміщення населення, зміна демографії громад та втрата соціальних зв'язків створюють значні перешкоди для побудови стабільної та активної спільноти;

- безпекові ризики. У прифронтових і деокупованих населених пунктах діяльність соціальних працівників залишається під постійною загрозою через небезпеку обстрілів і наявність мін, що серйозно обмежує можливість організації зустрічей і заходів;

- змінені пріоритети. У воєнний час першочерговими стають виживання, безпека та задоволення базових потреб, унаслідок чого довгострокові соціальні проекти відходять на задній план;

- поляризація суспільства та роз'єднання. Війна сприяє загостренню внутрішніх конфліктів у громадах, особливо серед груп із різними поглядами або життєвим досвідом, що ускладнює злагодженість у колективних діях.

Для ефективного вирішення цих важливих викликів потрібен цілісний та багатогранний підхід, який включає кілька ключових складових. Серед них слід виділити посилення державної підтримки через створення сприятливих умов для реалізації соціальних ініціатив та програм, значні інвестиції в підвищення кваліфікації та професійний розвиток фахівців соціальної сфери, розробку спеціалізованих та адаптованих методик роботи, які враховують реалії кризи. Окрім того, необхідно забезпечити активне залучення програм психосоціальної підтримки, спрямованих на допомогу громадам у подоланні складних життєвих ситуацій і зміцнення їхньої соціальної стійкості. Такий комплексний підхід дозволить не лише ефективно реагувати на сучасні виклики, але й закласти основу для довготривалих позитивних змін.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження стали підґрунтям для формування низки важливих висновків, які детально висвітлюють значущість та вплив соціальних працівників у процесі залучення місцевих громад до активної участі у реалізації різноманітних соціальних проєктів на території України. Ці висновки не лише акцентують увагу на ролі професіоналів у налагодженні взаємодії між учасниками громад, але й демонструють, як їхня діяльність сприяє підвищенню рівня соціальної активності, зміцненню партнерства та розвитку локальних ініціатив.

Громада виступає важливим суб'єктом у процесі розвитку, що демонструє трансформацію підходів у сучасній соціальній роботі: від традиційної патерналістської моделі до визнання громади як ключового ресурсу, здатного відігравати активну роль у вирішенні важливих питань і забезпеченні власної самоорганізації. У сучасному контексті соціальні проєкти стають одним із найефективніших інструментів, що сприяють мобілізації потенціалу громади, адже вони забезпечують системний підхід до розв'язання актуальних проблем, дозволяють залучати багатогранні ресурси, посилювати спроможність громади як самостійного суб'єкта впливу і водночас формують платформу для налагодження міцних партнерських відносин. Завдяки цьому громада не лише набуває здатності впливати на процеси, але й стає рівноправним учасником соціального діалогу, формуючи основу для сталого розвитку.

Різнomanіття обов'язків, які виникають у процесі роботи соціального працівника, розкривають його багатогранну роль як фахівця, здатного активно впливати на розвиток та згуртованість громад. У своїй діяльності соціальний працівник не обмежується лише виконанням діагностичних і організаційних завдань. Його функції включають також мобілізацію ресурсів громади для вирішення конкретних проблем, підтримку комунікації між учасниками соціальних процесів, навчання членів громад новим навичкам,

надання їм консультаційної та інформаційної підтримки, захист їхніх інтересів за допомогою адвокації та забезпечення координації спільних дій. Для ефективного виконання всіх зазначених завдань та функцій необхідно володіти широким колом компетенцій. Серед них особливо виділяються ґрунтовне розуміння теорій розвитку громади, знання основ проєктного менеджменту, опанування психологічними аспектами роботи з групами. Окрім того, соціальний працівник повинен мати високий рівень комунікативних здібностей, розвинений аналітичний склад розуму, лідерські якості та навички медіації. Усе це створює міцну основу для успішної діяльності та досягнення значущих результатів у взаємодії з громадами.

Диференційований підхід до взаємодії з різними типами громад є однією з ключових умов для досягнення ефективного залучення та гармонійного розвитку суспільства. Для цього необхідно враховувати унікальні особливості, потреби, а також виклики, характерні для кожної окремої спільноти, зокрема для сільських і міських громад, вразливих груп населення та внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Кожна з цих категорій має власний набір характеристик, що потребує застосування специфічно розроблених підходів та інструментів. Наприклад, у сільських громадах найбільш дієвими виявляються методи, що базуються на безпосередніх особистих контактах, які сприяють побудові довіри та ефективної комунікації. У міських умовах, де домінує активне використання сучасних технологій, доцільно впроваджувати цифрові платформи та інструменти, які дозволяють швидко й доступно доносити інформацію та підтримувати зв'язок. Для інтеграції вразливих груп необхідно забезпечити інклюзивні формати взаємодії, які враховують особливі потреби і сприяють їх активному залученню до соціально-економічного життя. Водночас для ВПО важливими стають спеціалізовані заходи психосоціальної підтримки, спрямовані на стабілізацію емоційного стану та адаптацію в нових умовах. Таким чином, тільки за умови створення гнучких стратегій і використання відповідних

методів взаємодії можна забезпечити рівноправність і повноцінну участь різних типів громад у житті суспільства.

Бар'єри, що ускладнюють участь громад, мають різноманітний та багаторівневий характер, охоплюючи як внутрішні психологічні перепони, так і зовнішні соціальні чинники. До психологічних проблем належать такі аспекти, як пасивність, відсутність довіри до процесу чи ініціаторів змін, страх перед невідомим чи потенційними невдачами, а також низький рівень самомотивації та самоєфективності. З іншого боку, соціальні бар'єри включають недостатню поінформованість населення про актуальні можливості участі, нестачу часу або ресурсів для залучення до громадської діяльності, можливі конфлікти інтересів чи взаємодії у колективах, а також брак підтримки місцевої влади чи інших ключових структур.

Сучасний стан залучення громад в Україні демонструє помітне зростання рівня громадянської активності та успішне впровадження процесів децентралізації, що формує сприятливий фундамент для подальшого розвитку в цьому напрямку. Громади стають дедалі активнішими учасниками соціальних, економічних і культурних процесів, що сприяє зміцненню місцевого самоврядування та підвищенню рівня взаємодії між громадянами й державою. Водночас низка серйозних викликів ускладнює цей процес: нерівномірний розвиток громад та регіонів, істотна залежність від донорського фінансування, що часом обмежує самостійність у прийнятті рішень, недостатній рівень інституційної підтримки з боку державних структур та брак професійно підготовлених соціальних працівників. Особливо складною є ситуація з подоланням психосоціальних наслідків повномасштабної війни, які негативно впливають на здатність громад до мобілізації ресурсів. Це вимагає гнучкості та адаптації існуючих методик роботи до реалій постійної кризи.

Перспективи долучення громад до участі у соціальних проєктах в Україні значною мірою залежать від комплексного підходу в подальшому розвитку цієї сфери. Одним із ключових заходів є гармонізація вітчизняного

законодавства з міжнародними стандартами, спрямована на інтеграцію ефективних механізмів партисипації та розширення можливостей для участі громадян у прийнятті рішень. Посилення інституційної спроможності місцевих органів влади, а також громадських організацій здатне створити умови для успішного виконання соціальних ініціатив та стійкого розвитку громадських структур. Не менш важливою складовою є масштабні інвестиції у професійне навчання соціальних працівників, з акцентом на ефективні методи роботи з травмою та врегулюванням конфліктів, що є вразливими точками у нинішній ситуації.

Крім того, розвиток здатності громад до самоорганізації та їх активна участь у різноманітних проєктах залишаються невід'ємною частиною формування стійкого громадянського суспільства. Самоорганізовані системи покликані стати рушійною силою у процесах відновлення після війни та побудови міцної держави, де кожен громадянин відчуває свою причетність і внесок у спільне майбутнє. Таким чином, інтеграція всебічних ініціатив із залученням міжнародного досвіду та фокусом на адаптацію до національних потреб дасть змогу Україні не лише подолати виклики сьогодення, але й поступово вибудовувати стабільне та процвітаюче суспільство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамов А.В. Соціальна робота в сільській громаді: особливості та перспективи. Вісник соціальної роботи. 2018. № 2.С. 68-75.
2. Богданова Н.П. Соціальне проектування: теорія та практика. Київ: Центр учбової літератури. 2017. 256 с.
3. Васильєва О.А. Психологічні наслідки військових дій для населення України та роль соціальної роботи. Соціальна робота та освіта, 2023. № 1.С. 18-27.
4. Гончарук В.М. Феномен волонтерського руху в Україні: досвід та уроки. Громадський простір, 2022. № 3.С. 10-22.
5. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР : станом на 5 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text> (дата звернення: 20.05.2025).
6. Іванова О.В. Методи оцінки потреб громади у соціальній роботі. Наукові записки НаУКМА. Соціальні науки. 2019. Т. 32.С. 52-60.
7. Ковальчук В.М. Теорія та практика соціальної роботи з громадою. Львів: Світ, 2020. 200 с.
8. Лисенко А.В. Інтеграція внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади: роль соціальних служб. Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія. 2021. № 2, С. 23-31.
9. Марченко І.В. Моніторинг та оцінка ефективності соціальних проєктів. Економіка та право. 2016. № 4.С. 76-83.
10. Мельник Н.В. Професійна підготовка соціальних працівників для роботи з громадою: сучасний стан та виклики. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціальна робота. 2022. № 1.С. 75-82.

11. Морозова Л.П. Урбаністична соціальна робота: специфіка задіяння міських громад. Університетські наукові записки. 2017. № 2.С. 110-120.
12. Петренко С.Д. Технології громадського розвитку у соціальній роботі. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Соціологічні науки». 2020. № 45.С. 95-102.
13. Сидоренко О.М. Інституційні бар'єри у розвитку громадських ініціатив в Україні. Державне управління: теорія та практика. 2019. № 1,.С. 42-49.
14. Скиба М.І. Компетенції соціального працівника у сфері громадської участі. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2021. Т. 66.С. 87-94.
15. Соціальна робота: підручник / За ред. С.В. Толкової. Київ: Видавничий дім «Слово». 2015. 432 с.
16. Сучасні концепції соціальної роботи / За заг. ред. І.Д. Зверєвої. Київ: Київський університет. 2014. 368 с.
17. Ткаченко А.В. Розвиток громадських ініціатив як напрям соціальної роботи. Соціальні технології: актуальні проблеми та перспективи розвитку, 2018, № 3, С. 140-150.
18. Філімонова К.Л. Роль самоефективності у формуванні громадянської активності. Психологічний журнал. 2020. № 4.С. 50-60.
19. Швець Н.В. Сталий розвиток громади: роль соціального проєктування. Збірник наукових праць НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2019. № 38.С. 75-82.
20. Яковенко Р.С. Інклюзивні підходи у соціальній роботі з вразливими групами населення. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. 2020. № 173.С. 38-45.

21. Ярошенко В.Л. Механізми посилення суб'єктності громади у соціальній роботі. Актуальні проблеми психології. Том VII: Соціальна психологія. Соціальна робота. 2016. Вип. 42.С. 65-72.
22. Теплюк Ю. О. Розвиток стресостійкості соціальних працівників: від результатів експерименту до методичних рекомендацій. Соціальна робота та соціальна освіта. Вип. 1(4), 2020. С.90
23. Хома Н. М. Підходи до розуміння моделей соціальної держави. Держава і право. 2013. С. 455-461
24. Скочко М. О. Організаційно-змістові засади надання надання соціальних послуг у сільській місцевості: дис.... д-р філософії: 231 Соціальна робота. Умань, 2021. 226 с.
25. Бутко М. П., Коваль К. П. Індикатори моніторингу модернізаційного стану регіональної системи надання соціальних послуг в децентралізаційних умовах. Регіональна економіка: наук.-практ. журнал. 2021. № 2. С.36-43.
26. Про затвердження Положення про Міністерство соціальної політики України : Постанова Кабінету Міністрів України від 17 червня 2015 р. № 423.
27. Батіщева Г. О., зайцева З. Г. Робота соціальних служб для молоді з молододою сім'єю. Київ.,1996.
28. Деякі питання призначення і виплати компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності на професійній основі : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.10.2021 р. № 1040: станом на 19 трав. 2022р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1040-2021> (дата звернення: 15.05.2025)
29. Youniss J., Yates M. Community Service and Social Responsibility in Youth. Chicago: University of Chicago Press, 2007. 193 p.

30. Слезанська Г. І. Теорія і практика підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи у територіальних громадах: дис. д-ра пед. наук: 13.00.05, Тернопіль, 2019, 687 с.

31. Скочко М. О. Організаційно-змістові засади надання надання соціальних послуг у сільській місцевості: дис.... д-р філософії: 231 Соціальна робота. Умань, 2021. 226 с.

32. Стрижко М., Ковалевська А. Концептуальні основи розробки соціальних проєктів організацій. Молодий вчений. 2021. №3 (91), С. 372–378. URL:<https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-3-91-78>(дата звернення: 15.05.2025)

33. Матюшенко, О. В. (2022). Соціальне проєктування: теоретичні підходи до визначення. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування. 2022.№4. URL:<https://doi.org/10.54929/2786-5746-2022-4-02-01>(дата звернення: 15.05.2025)

34. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 23.05.2025).

35. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI : станом на 3 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> (дата звернення: 23.05.2025).

36. Про публічні закупівлі : Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII : станом на 23 жовт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text> (дата звернення: 23.05.2025).

37. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05.07.2012 № 5073-VI : станом на 3 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text> (дата звернення: 23.05.2025).

38. Mizrahi T., Rosenthal B. Managing Dynamic Tensions in Social Change Coalitions// Community Organization and Social Administration:

Advances, Trends, and Emerging Principles/Eds. Terry Mizrahi, John Morrison.- New York: The Haworth Press, 1993.- P. 21-22.

39. Аналіз концепцій змісту соціальної та соціально-педагогічної роботи в громаді. StudFiles. URL: <https://studfile.net/preview/5263933/page:4/> (дата звернення: 23.05.2025).

40. Палатна Д. Розвиток соціальної сфери у сучасних територіальних громадах. Social Work and Education. 2022. № 1. С. 75-88. DOI: 10.25128/2520-6230.22.1.6.(дата звернення: 24.05.2025).

41. Безалько О.В. Соціальна робота в громаді. Київ. 2005. 176 с.

42. Черкашина Т. О. Недержавні громадські організації як суб'єкт надання соціальної допомоги населенню. Вісник НТУУ "КПІ". Політологія. Соціологія. Право. 2010. № 2(6).С. 89–94.

43. Liakh T., Spirina T., Lekholetova M. Methods of territorial community assessment of own needs. Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: «Pedagogy. Social Work». 2022. № 1(50), P. 178–181. <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2022.50.178-181>(дата звернення: 23.05.2025).

44. Слосанська Г.І. Організація громади як метод соціальної роботи в громаді. Вісник Черкаського університету. Педагогічні науки. 2016. № 16.С. 130- 136.

45. Капська А.Й. Соціальна робота: технологічний аспект. Київ. 2004. 352 с.

46. Поняття «громада». Структура громади. Інститут Соціо-культурного менеджменту | в соціокультурній сфері. URL: <https://www.lac.org.ua/ponyattya-hromada-struktura-hromady/> (дата звернення: 24.05.2025).

47. Chen S., Lee L. The Role of Product Novelty and Perceived Knowledge in Online Shopping Decisions. Journal of Interactive Marketing. 2014. № 28(1), P. 1- 10. URL: <https://doi.org/10.1016/j.intmar.2013.08.003>(дата звернення: 24.05.2025).

48. Liebkind K. Acculturation and Psychological Well-Being Among Immigrants: The Role of Coping. *International Journal of Intercultural Relations*. 2001. № 25(6). P. 655-671. URL: [https://doi.org/10.1016/S0147-1767\(01\)00036-5](https://doi.org/10.1016/S0147-1767(01)00036-5) (дата звернення: 24.05.2025).

49. Masten, A. S., & Narayan, A. J. (2012). Child Development in the Context of Disaster, War, and Terrorism: Pathways of Risk and Resilience. *Annual Review of Psychology*. 2012. № 63. P. 227-257. URL: <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-120710-100356> (дата звернення: 24.05.2025).

50. Якутіна, О. В. Соціально-психологічні фактори адаптації вимушених переселенців. *Філософія спілкування*. 2025. № 11. С. 248-255. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/65675/1/Filosofiya_spilkuvannya_11_2025-249-256.pdf (дата звернення: 24.05.2025).

51. Безпалько О.В. Соціальне проектування: навчальний посібник. Київ: б.в., 2010. 127 с.

52. Коломієць О.Г., Демиденко Т.М. Соціальні проекти як інструмент впровадження інновацій у соціальній роботі. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2023. № 2(53), С. 61–66. URL: <http://visnyk-ped.uzhnu.edu.ua/article/view/290319> (дата звернення: 24.05.2025).

53. Travail benevole en Suisse. URL: <https://ubshelpetica.ch/fr/projects/overview/> (дата звернення: 10.04.2024).

54. Безкоштовні заняття для дітей з інвалідністю в Україні. URL: <https://www.enableme.com.ua/ua/article/bezkostovni-zanatta-dla-ditej-z-invalidnistu-vukraini-11422> (дата звернення: 10.04.2024).